АКАДЕМИЯ НАУК РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН
ИНСТИТУТ ЯЗЫКА, ЛИТЕРАТУРЫ И ИСКУССТВА ИМ. Г. ИБРАГИМОВА

ИСКУССТВОВЕДЫ ТАТАРСТАНА

А.Р. Салихова

ДАНИЯ АХАТОВНА ГИМРАНОВА (1937–2014)

С театром по жизни

КАЗАНЬ
2022

УДК 7.07
ББК 85.33
С 16

Печатается решением Ученого совета
Института языка, литературы и искусства им. Г. Ибрагимова АН РТ

Научный редактор
доктор искусствоведения Р.Р. Султанова

Салихова А.Р.
С 51 **Дания Ахатовна Гимранова (1937–2014): С театром по жизни** / А.Р. Салихова. – Казань: ИЯЛИ, 2022. – 48 с.: ил. – (Искусствоведы Татарстана: книга третья).
ISBN 978-5-93091-419-1

Третья книга из серии «Искусствоведы Татарстана» посвящена творчеству одного из ведущих театроведов республики второй половины XX – начала XXI в., заслуженного деятеля искусств Республики Татарстан, члена Союза театральных деятелей РФ и РТ, Союза писателей РТ – Дании Ахатовны Гимрановой. Она более сорока лет проработала в Институте языка, литературы и искусства им. Г. Ибрагимова, занимаясь изучением татарского сценического искусства. Среди ее многочисленных трудов – монографии, аналитические научные статьи, творческие портреты, рецензии, обзоры культурных событий и др. Деятельность искусствоведа и критика, оказавшая значительное влияние на развитие татарского театра, показана на широком историческом фоне.

В издании использованы фотографии из семейного архива Д.А. Гимрановой.

ISBN 978-5-93091-419-1

© Салихова А.Р., 2022;
© ИЯЛИ им. Г. Ибрагимова, 2022

ДАНИЯ АХАТОВНА ГИМРАНОВА
(1937–2014)

С ТЕАТРОМ ПО ЖИЗНИ

Заслуженный деятель искусств ТАССР, лауреат премий им. Сабира Амутбаева, им. Джамала Валиди, им. Дамира Сиразиева, член Союза театральных деятелей Российской Федерации, член Союза писателей Республики Татарстан, автор многочисленных книг и статей Дания Ахатовна Гимранова (1937–2014) является примером беззаветного служения делу сохранения и изучения театрального наследия татарского народа. Получившая высшее театроведческое образование в Москве (ГИТИС им. А. В. Луначарского), она всю себя посвятила изучению и пропаганде театрального искусства Татарстана и внесла весомый вклад в гуманитарную науку.

Данию Гимранову и сегодня вспоминают с большим теплом, как очень эмоционального, доброго, отзывчивого человека, всегда готового бороться за справедливость. И это неудивительно. За ее плечами – яркая, насыщенная жизнь, богатая глубокими впечатлениями, трудовыми свершениями, теплым дружеским и профессиональным общением. Вместе со всей страной она переживала взлеты и падения, радости и горести. Именно это дало ей заряд жизненной силы, стойкости и оптимизма, который на протяжении многих лет помогал справляться с невзгодами и, несмотря на все трудности, оставаться верной своему призванию.

Творческая судьба театроведа и театрального критика Дании Ахатовны Гимрановой богата неожиданными поворотами. Она родилась в 1937 году в простой и многолюдной семье. Росла без отца (он вынужден был оставить семью, так как скрывался от НКВД). На ее раннее детство выпало такое тяжелое всенародное испытание, как Великая Отечественная война. Очень трудными были и послевоенные годы. Голод, нищета, атмосфера сталинского режима – от всего этого юная Дания уходила в мир мечты. Она очень любила читать: особенно ее впечатлил роман Виктора Гюго «Отверженные». Она рассказывала, что в детстве залезала под стол и воображала себя Козеттой, полностью вживаясь в этот образ.

После школы Дания Гимранова, как многие ее сверстницы, стала работать на заводе, но ее манил волшебный мир искусства. И так сложилось, что расцвет ее молодости совпал с глобальными переменами в жизни страны. Хрущевская оттепель дала людям новые надежды, всколыхнула молодежь, вдохновляла на дерзания и свершения.

В 1956 году был объявлен набор в татарскую студию московского Высшего театрального училища им. В. Щепкина. Дания Гимранова успешно сдала вступительные экзамены, но по конкурсу

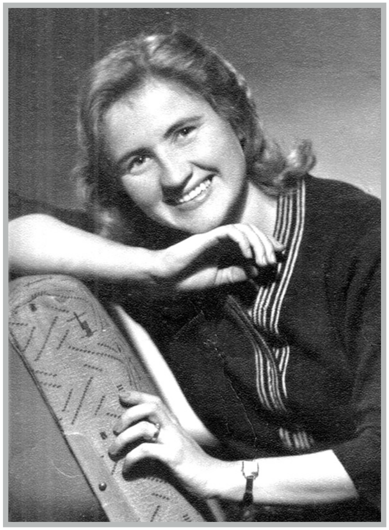

Дания Гимранова в студенческие годы

Дания Гыймранованың студент еллары

не прошла. Ей сказали, что она очень худенькая и маленького роста.

Мужественно пережив это разочарование, на следующий год Дания Гимранова поступила на театроведческий факультет Государственного института театрального искусства им А. В. Луначарского. Можно себе представить, чего это стоило девочке, окончившей татарскую школу и с трудом говорившей по-русски! Она потом всю жизнь с благодарностью вспоминала своего школьного учителя русского языка и литературы, который заставлял учить сочинения наизусть, вплоть до каждой запятой... Трудности наверняка возникали и во время учебы, ведь помимо основных предметов, ей пришлось изучать русский язык как иностранный. Тем не менее, годы учебы запомнились ей как большой и яркий праздник жизни. Интересные предметы, замечательные преподаватели. Вместе с ней учились Леонид Хейфец, Алексей Бартошевич, Александр Демьяненко, Владимир Коренев и многие другие в будущем известные, выдающиеся деятели советского театра и кино. На режиссерском факультете ГИТИСа получал профессиональное образование Марсель Салимжанов. Рядом были и студенты-щепкинцы, в будущем цвет татарского театра: Туфан Миннуллин, Асгар Шакиров, Наиль Дунаев, Равиль Шарафиев, Рабит Батулла, Фирдаус Ахтямова, Нажиба Исханова и другие. Дружба, зародившаяся в студенчестве, продолжалась затем всю жизнь... Дания Гимранова отдавалась учебе со всей страстностью своей натуры и, несмотря на объективные трудности, стала одной из лучших выпускниц ГИТИСа.

Получив образование и вернувшись в Казань, она работала редактором на радио, методистом по драме Республиканского дома народного творчества Министерства культуры ТАССР. В Институт языка, литературы и истории Академии наук СССР Дания Гимранова пришла в ноябре 1964 года на должность лаборанта сектора народного творчества и истории искусств. В 1992 году она заняла должность старшего научного сотрудника.

В шестидесятые годы начался новый важный этап в жизни Дании Ахатовны. Постепенно формируется группа профессиональных критиков-театроведов, которые совмещают регулярные выступления в средствах массовой информации с научной теоретической исследовательской работой. Для них был характерен глубокий и аналитический подход к вопросам театра и драматургии, подробный разбор пьес, актерской игры, режиссерского решения, художественного и музыкального оформления спектаклей. Этапным событием следует считать открытие в 1968 году отдела искусства на базе секто-

ра фольклора Института языка, литературы и истории им. Г. Ибрагимова КФАН СССР. Отдел начал вести свою деятельность по трём направлениям: театральное искусство, музыкальная культура, декоративно-прикладное и изобразительное искусство татарского народа. Заведующим отделом был назначен кандидат филологических наук Ф. Н. Гиззатуллин. Для работы в отделе были привлечены театроведы Х. Г. Губайдуллин, И. И. Илялова, Х. К. Махмутов, Д. А. Гимранова.

Важной вехой в татарском театроведении стала выпущенная в 1975 году книга «Татар совет театры», подготовленная сотрудниками сектора искусства Института языка, литературы и истории им. Г. Ибрагимова Казанского филиала АН СССР. В ней впервые, наряду с историей ТГАТ им Г. Камала, были включены главы по Республиканскому передвижному (ныне Татарский театр драмы и комедии им. К. Тинчурина), Мензелинскому и Альметьевскому театрам. Дания Гимранова – один из авторов раздела «Московский рабочий и Республиканский государственный передвижной театры». Активное участие принимала Д. Гимранова и в других коллективных трудах. В 1980 году она написала ряд очерков о татарских актерах для книги «Народные артисты». Большим вкладом в татарское театроведение стал вышедший в 2009 году двухтомный альбом, посвященный истории татарского театра. Дания Гимранова написала для этого альбома 33 статьи, посвященные этапным спектаклям и различным театральным коллективам. Большой вклад внесла Д. Гимранова и в создание «Татарской энциклопедии», написав для нее около сотни содержательных статей. Также она активно участвовала в создании «Альметьевской энциклопедии», предоставляя для нее

Первые годы работы. На праздничной демонстрации

Эшли башлаган еллар. Бәйрәм демонстрациясендә

С актрисой Мензелинского театра Венерой Нигматуллиной

Минзәлә театры актрисасы Венера Нигъмәтуллина белән

богатый материал по деятелям культуры и театрального искусства.

Дания Гимранова с энтузиазмом относилась к изучению истории татарского театра. Результатами ее кропотливого труда стали монографии: «Гульсум Болгарская» (1981) и «Габдулла Шамуков» (1985), посвященные жизни и творчеству выдающихся мастеров татарской сцены. Капитальным научным трудом можно назвать книгу Д. Гимрановой «Мензелинский драматический театр им. С. Амутбаева», вышедшую в 2007 году. В ней собран и систематизирован огромный материал, подробно показана история театра, тщательно проанализированы наиболее значимые постановки. Большую научную ценность представляют написанные Д. А. Гимрановой книги «Альметьевский драматический театр» и «Челнинский государственный татарский драматический театр». К сожалению, Дания Ахатовна не успела подержать их в руках: они были подготовлены к печати и увидели свет уже после ее кончины в 2014 году.

В статьях и книгах Дании Гимрановой всегда чувствовалась горячая заинтересованность, огромная любовь к людям, жажда добра и справедливости. Эти качества были свойственны поколению так называемых «шестидесятников». Пришедшие в национальную культуру на волне общественного подъема, они были полны энтузиазма, решимости служить своему народу, обладали неисчерпаемой энергией. Это касается не только деятелей литературы и искусства, но и ученых-гуманитариев. Достаточно вспомнить такие имена как Абрар Каримуллин, Нил Юзеев, Хануз Махмутов, Азат Ахмадуллин и другие.

Наряду с научно-исследовательской деятельностью в области театроведения, Дания Ахатовна на протяжении более чем сорока лет активно выступала в роли театрального критика, откликаясь на все значимые события театральной жизни. В периодической печати ею было опубликовано более 300 работ (творческие портреты, рецензии, обзорные и аналитические статьи). Не будет преувеличением сказать, что она была одним

После спектакля в Бугульминском театре.
Слева направо: директор театра Владислав Юдин, Рауза Султанова, Нияз Игламов, Гузель Гилемханова, Ильтани Илялова, Рустам Фатхуллин, Дания Гимранова, Ильфир Якупов. 2004 год

Бөгелмә театрында спектакльдән соң. Сулдан уңга: театр директоры Владислав Юдин, Рауза Солтанова, Нияз Игъламов, Гүзәл Гыйлемханова, Ильтани Илялова, Рөстәм Фәтхуллин, Дания Гыймранова, Ильфир Якупов. 2004 ел

из самых плодовитых и разносторонних авторов, пишущих о театре и на русском, и на татарском языке. Представленный в этом издании список ее публикаций не претендует на исчерпывающую полноту. Собрать его было весьма затруднительно: она печаталась в самых разных изданиях и почти не вела учет своим статьям. К тому же, много лет Д. А. Гимранова писала для татарских отрывных календарей, давая краткую, но емкую информацию о заметных деятелях театрального искусства: исторических личностях, выдающихся современниках, молодых и талантливых, уже заявивших о себе в полный голос и подающих большие надежды. Ее статьи отличались профессионализмом, широким кругозором и яркой эмоциональностью.

Как театральный критик она очень много ездила по республике, смотрела спектакли, участвовала в обсуждениях, подробно разбирала достоинства и недостатки театральных постановок. Практически каждый год в составе комиссии Министерства культуры она выезжала в довольно длительные командировки. Это очень тяжелая работа как физически, так и морально, так как приходится смотреть по два-три спектакля в день, быстро, но точно их анализировать, выступать перед заинтересованной, очень пристрастной публикой – актерами и режиссерами. Дания Гимранова умела соблюдать баланс и сочетать честность и дипломатичность. В театрах республики ее очень любили.

Природная доброта помогала ей ладить с людьми. У нее был дар педагога, хотя она преподавала в театральном училище всего один год. Ей было нелегко, так как не умея ничего делать наполовину, она отдавала своим ученикам слишком много душевных сил. Стоит отметить,

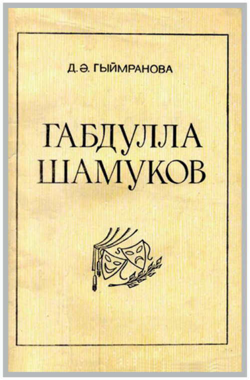

Дания Гимранова. 2007 г.
Дания Гыйманова. 2007 ел

что именно в период ее преподавания в театральном училище учились Фарид Бикчантаев, Данил Салихов, Гафур Каюмов, Роберт Шаймарданов – в дальнейшем очень ярко проявившие свои разносторонние таланты. Дания Гимранова умела видеть в людях достоинства, поддерживать их.

Почти полвека – с 1964 по 2012 год – Дания Ахатовна Гимранова проработала в Институте языка, литературы и искусства им. Г. Ибрагимова. До 75 лет она не теряла горячей заинтересованности в делах научного учреждения, принимала активное участие во всех его мероприятиях. Дружба коллег, искренняя любовь к своей профессии, к людям, к театру придавала ей силы. За свою долгую творческую жизнь Д. А. Гимранова сумела сделать для татарского театроведения очень много, работая в разных его направлениях, проявляя энциклопедическую эрудированность.

Ее заслуги были оценены обществом. В 1997 году Гимранова Дания Ахатовна была удостоена почетного звания «Заслуженный деятель искусства РТ». В 2008 году ее наградили премией им. Сабира Амутбаева, в 2009 году – премией им. Джамала Валиди, в 2010 году – премией им. Дамира Сиразиева. И хотя ее уже нет с нами, ее до сих пор помнят и уважают за неравнодушие, щедрость натуры и вдохновляющий пример самоотверженного служения родному народу и любимому делу.

ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ МӘДӘНИЯТ МИНИСТРЛЫГЫ
САБИР ӨМЕТБАЕВ ИСЕМЕНДӘГЕ МИНЗӘЛӘ ТАТАР ДӘҮЛӘТ ДРАМА ТЕАТРЫ

ТЕАТР СӘНГАТЕН ҮСТЕРҮДӘГЕ ИҖАДИ ХЕЗМӘТЛӘРЕН ҺӘМ КОЛЛЕКТИВ ЭШЧӘНЛЕГЕНДӘ АКТИВ КАТНАШУЫН ЮГАРЫ БӘЯЛӘП

САБИР ӨМЕТБАЕВ ИСЕМЕНДӘГЕ ПРЕМИЯ

БЕЛӘН

ГЫЙМРАНОВА ДАНИЯ ӘХӘТ КЫЗЫ

БҮЛӘКЛӘНӘ

Татарстан Республикасы Премьер-министр урынбасары Мәдәният министры Зилә Вәлиева

КАЗАН, 2008

Татарстан Республикасы Мәдәният Министрлыгы
"Жыен" фонды

Министерство Культуры Республики Татарстан
Фонд "Жиен"

ДИПЛОМ

Озак еллар дәвамында татар театр сәнгатен үстерүгә багышланган актив эшчәнлеге өчен сәнгать белгече, театр тәнкыйтьчесе
ДАНИЯ ГЫЙМРАНОВА
Дамир Сиражиев исемендәге премия белән бүләкләнә

22.12.2010

За многолетнюю деятельность по развитию театрального искусства и активную работу по пропаганде достижений татарского театра искусствовед, театральный критик
ДАНИЯ ГИМРАНОВА
награждается премией имени Дамира Сиразиева

Ш. Закиров

Җәмәгать комиссиясе исеменнән:
От имени общественной комиссии:

Рәхмәт хаты

Мөхтәрәм Гыймранова Дания Әхәтовна!

Милләтебез алдындагы олы хезмәтләрегезне искә алып, татар халкының телен, мәдәниятен үстерүдә, гореф-гадәтләрен саклап калуда башкарган зур эшләрегез өчен Бөтендөнья татар конгрессы Башкарма комитеты Сезгә зур рәхмәтен белдерә һәм киләчәктә дә уңышларга ирешерсез дип ышана.

«Бөтендөнья татар конгрессы» иҗтимагый берләшмәләренең Халыкара Берлеге рәисе Р. З. Закиров

ПРИЛОЖЕНИЕ

КУК КАПУСЫ АЧЫЛДЫ

Дания Гыймранова

Дипломда язылганча әйтсәк, минем профессиям – театр белгече, театр тәнкыйтьчесе. Ни дәрәҗәдә син ул театр тарихын, аның теориясен беләсең, ул синең үзеңнән, тырышлыгыңнан, архив материалларын яратуыңнан, китап киштәләрендәге байлыктан файдалана белүеңнән тора. Ә менә спектакльләрне карагач аларга кистереп бәя бирү, артистлар уенына бусы әйбәт, бусы йомшак, бусы чилепешле дип мөһер сугу – минем өчен иң авыры. Саксыз әйтелгән сүзнең кеше язмышына йогынты ясавы да бар бит. Минем эш практикамда мондый хәлнең булганы бар: Әлмәт театрына, гадәттәгечә, бер төркем язучы һәм тәнкыйтьчеләр барып, спектакльләр карадык, фикерләребезне әйттек. Бераз вакыт узгач, миңа Әлмәттән хат килеп төште. Анда болай диелгән: «Хөрмәтле Дания ханым! Менә сезнең театрга соңгы килүегездә минем иҗатымны бәяләгәндә, сез бары бер нәрсәне генә онытгыгыз: әйтелгән сүзләрегез артында кеше язмышы ятканлыгын. Ә бу хәл сезне бизәмиме. Шуның нәтиҗәсе буларак, мин театрдан куылдым, ләкин бу дөнья бөтенләе белән карага төренмәгән икән, мине бик яхшы аңлаучы, игелекле кешеләр бар икән ләбаса. Бу тормышта мин – яңадан театрда, ләкин чыдап яши алмаслык шартларда. Моның өчен сезгә тирәнтен рәхмәтемне белдереп калам. Хөрмәт белән, Гөлсинә». (Ярый әле «хөрмәт белән», югыйсә әллә нинди ямьсез сүзләр язылган пычрак аноним хатлар да килгәләде). Бу хатны алгач, нык борчылдым. Үзем өчен түгел – артистка Гөлсинә Усманова өчен. Ул – бик үзенчәлекле, сәхнәгә гашыйк кыз. Аптырадым. Нәтиҗәдә нәрсә килеп чыккан: Гөлсинә Р. Батулланың «Яшьлегемә кире кайтыр идем» әсәрендә яшь кызчыкны уйнаган иде. Мин шунда аңа комик характердан бераз качып, аның кеше буларак җитлегүенә, рольнең эчке халәтенә күбрәк игътибар итәргә кирәклегенә басым ясап әйткән идем. Шулай булганда әсәр отышлырак килеп чыгар дип аңлаттым. Көтмәгәндә-уйламаганда шундый хат. Асылда исә, театрның шул вакыттагы җитәкчеләре ни сәбәпледер Гөлсинәне өнәп бетермәгәннәр. Аннан котылу өчен, сине комиссия кабул итмәде, син безгә кирәк түгелсең, дип нәтиҗә ясаганнар. Үзара низагта тәнкыйтьче җитәкчеләр өчен җәза коралына әйләнгән. Гөлсинә бүген Минзәлә театрында бик матур гына эшли. Мин аның өчен шатмын.

Минем туган-тумачаларым арасында артистлык белән берәү дә мавыкмады, үзем дә, мәктәптә укыганда, драма түгәрәкләренә

Дания в старших классах
Дания югары сыйныфларда укыганда

йөрмәдем. Шулай да бик ярата идем мин пьеса укырга, Академия театрына йөрергә. Көннәрдән бер көнне артист булырга карар кылдым. Ни дип артистлыкка китәргә булганмындыр, белмим. Щепкин училищесына имтихан тотканда, өченче турдан без өчәү: Диләрә Ильясова, Рифкать Кәримуллин, мин төшеп калдык. Ахырдан барыбер һәркайсыбыз театрдан ерак китмәдек. Ул вакытта Х. Уразиков, Ш. Сарымсаков, Һ. Солтанов абыйларга, елый-елый, үземнең тиздән үсәчәгемне төшендергәнемне хәтерлим. Мөгаен, шулвакыт кем әдәби бүлек мөдире Халит Кумысников янына барганымны хәтерлим. Ул минем белән сөйләште дә, барып та йөрмә, сине анда алмаслар, диде. Үзе шунда аспирантура тәмамлаган иде. Ни хикмәт: дүрт имтиханны да «биш»легә генә биреп, шунда кердем бит. Керүен кердем, тик уку минем өчен бик авыр булды.

Казанга кайткач, Халит абый белән еш аралаштык. Ул миннән: «Миңа үпкәлисеңме?» – дип, әллә ничә сорады. Ник үпкәлим, мин үзем дә ышанмый идем бит.

Шулай да бар аның бер сере. Мин балачакта элеккеге Әҗем мулласының йортында үстем, хәтта шул Әҗем мәчетенең манарасына мендем. Тәгаен генә әйтә алмыйм, 40 нчы елларның ахыры булырга тиеш, без, бер төркем бала-чага, күккә уктай кадалып торган мәчет манарасын «яулап» алырга булдык. Ташландык мәчет, ишекләре бикле. Дөрес, тәрәзәләренең пыялалары юк. Менә шулар аркылы эчкә уздык. Тик баскычларыннан да җилләр искән, тимер кыршавы гына калган, ара-тирә черегән такта кисәкләре тырпаеп тора. Без бер малай белән, маймыллар сыман үрмәли-үрмәли, сикерә-сикерә, тәки менеп җиттек бит, әй! Йа, илаһи хозурлык – андый гүзәл тойгыны мин башка бервакытта да кичермәдем. Ул чакта миңа 9–10 яшь иде. Нигә сөйлим әле мин боларны? Мөгаен, шул вакыттагы могҗиза булып күңелемә кереп калган матурлык тойгысы, кайта-кайта, мине шул шигъри хисне яңадан кичерергә, һәрнәрсәдән мәгънә эзләргә, табарга ярдәм итәдер дә. Шул кодрәт мине театрга алып килгәндер дә инде. Мин мәчет манарасында беренче тапкыр бәхет хисен татыдым. Шул хис, тойгы минем гомерлек юлдашым булды. Ул миңа Ходайдан бирелгән бүләк иде. Шул манарага менгәннең әҗере сыман, язмышым әлегә кадәр миңа үр менәргә фатыйхасын биреп барды.

Хәер, сүзем Әҗем манарасы турында бит әле. Мәскәүдә укый башлагач, язмыш минем киләчәгемә битараф булмаган кешеләрне юлыма чыгарып куйды – иң беренче чиратта мин Хәлил абый Әбҗәлиловны әйтер идем. Ул анда укучы щепкинчылар белән тыгыз элемтәдә, бертуктаусыз алар турында аталарча кайгырта, матди ярдәм итәргә тырыша, шул ук вакытта мине дә читтә калдырмый, алар белән бертигез

күрә иде. Диплом яклау вакыты җиткәч, Казаннан Мәскәүгә махсус килеп, милли театрлар кафедра мөдире Г. Гоян белән очрашып сөйләште, хәтта диплом эшемә отзыв язды. Казанда радиода эшләгәндә дә, минем янга хәл белергә керми калган көне сирәк иде. Габдулла абый Шамуков белән шундый ук якын дуслык урнашты. Берберебезне яхшы аңлый идек. Андый кешеләр турында «чудак» диләр, гаҗәеп тирән белемле, тарих белән кызыксынучы, милли җанлы, мавыгучан һәм искиткеч артист Габдулла абый Шамуков күрсәткән ышаныч минем өчен зур терәк булды. Үзе исән чагында, мин аның турында күңелдән күп тапкырлар китап язарга кызыгып йөрсәм дә, таркаулыгым аркасында яза алмадым. Ул үлгәч, минем өстә әйтелмәгән васыять калган сыман булды – китапны яздым, шунда гына аның исәнлегенең кадерен белмәвемне аңладым, аның белән бергәләп эшләгән булсак, нинди шәп буласы иде бит! Торып-торып аңладым: язмыш мине мондый кешеләр белән юкка гына очраштырмаган, аларның һәркайсы белән аралашу миңа бәхет мизгелләре китергән. Әйтергә кирәк, андый мәрхәмәтле, бай күңелле, чиксез талантлы кешеләр аз булмады. Мин аларның дуслыгы, хәер-фатыйхалары белән чиксез бай.

1964 елда мин Г. Ибраһимов исемендәге Тел, әдәбият һәм тарих институтына

Дания Гимранова. 1970-е гг.

Дания Гыймранова. 1970 еллар

В творческой командировке. 1980-е гг.

Иҗат командировкасында. 1980 еллар

эшкә урнаштым. Анда татар халкының мәшһүр композиторы Солтан Габәшинең улы Рөстәм эшли иде. Бу шәхес, Рөстәм белән танышканчы ук, минем күңелдә иде. Аның аянычлы язмышы, аның турында халыкта яшәп килгән легендалар һавада электр чаткылары кебек балкыпбалкып китәләр. Рөстәм белән өйләнешкәч, Габәшинең якты исемен халыкка кайтару теләге үзеннән-үзе туды. Беренче адым Тукай клубында аның 75 еллык юбилеен уздыру булды. Аннан соң бу датаны даими билгеләп үтә башладык. Ә инде аның 100 еллыгын җөмһүриятебез күләмендә киң итеп үткәрдек. Бу шәхескә карата җәмәгатьчелек тарафыннан да, фән эшлекләләре ягыннан да кызыксыну гаять зур булды. Г. Ибраһимов исемендәге Тел, әдәбият һәм тарих институты, консерватория аңа багышлап җыентыклар чыгарды (дөрес, институтта әзер килеш, акча юклыктан бүгенге көнгә кадәр тагы бер том дөньяга чыгуын көтеп ята). Шулай итеп, минем тормышыма, үзе вафат булса да, рухияте белән гаять бай тагын бер шәхес килеп керде. Мин аңа да бик рәхмәтле. Кайвакыт, мин нигә шул Әҗем мәчете манарасына мендем соң әле, дип, үземне битәрләп тә куям. Мин алай дингә бирелгән кеше түгел. Тик дин юлында үзләренә рухи ризык, юаныч, терәк таба алган кешеләрне нык хөрмәт итәм. Әти-бабаларыбыз аны безгә мирас итеп кенә түгел, ышанычлы бер терәк итеп тә калдырган.

На открытии мемориальной доски композитору Султану Габаши в деревне Малый Сулабаш в составе делегации ИЯЛИ им. Г. Ибрагимова. Слева направо: Дания Гимранова, Радик Салихов, Гульнур Губайдуллина, Мингол Галиев (певец), Гали Арсланов, Масгут Гайнетдинов, представитель местной администрации, Шарипзян Асылгараев, Геннадий Макаров. 2001 г.

Г. Ибраһимов исем. ТӘһСИ делегациясе составында Кече Солабаш авылында композитор Солтан Габәшигә мемориаль такта ачу тантанасында.
Сулдан уңга: Дания Гыймранова, Радик Салихов, Гөлнур Гобәйдуллина, Миңгол Галиев (җырчы), Гали Арсланов, Мәсгут Гайнетдинов, җирле администрация вәкиле, Шәрифҗан Асылгәрәев, Геннадий Макаров. 2001 ел

Минем тормышымда эш, өй, ир, бала, театр, фән бергә кушылып, бер йомгак булып тәгәрәде. Мин театр фәнен сайладым. Монда мәдәният, театр тарихын өйрәнү дә, аның бүгенге халәтен аңлый белү дә, «тере артист», режиссерларның иҗат үзенчәлекләрен, иҗат ысул-

ларын аера алу сәләте дә, театрның әдәбият белән бәйләнешен сиземләү кирәк. Болар бөтенесе бергә нык бәйләнгән. Спектакльләрне карау, артист халкы белән очрашып, аларның уенына бәһа бирү зур җаваплылык йөкли. Алар турында матбугатта чыгыш ясаганда да, аерым бер позицияне сайларга туры килә. Ничә артист булса, шуның кадәрле язмыш, холык, характер, уен үзенчәлеге. Язучыларның язганы кәгазьдә тамга булып кала, композиторныкы көй булып саклана: ә артистлык хезмәтен кәгазьгә төшереп, аның уен рәвешен биреп кара әле. Бу – гаять четерекле мәсьәлә. Шуңадыр, мөгаен, сәхнәләребезне нурландырган, театр тарихында тирән эз калдырган артистларыбыз турында язасым күп әле. Алар мине үзләренә җәлеп итеп, күңелне җилкендереп, «үртәп» торалар. Алар арасында Хәлил Әбҗәлилов, Фатыйх Колбарисов, Галимә Ибраһимова, Галия Булатова, Ибраһим Гафуров, Рәшидә Җиһаншина, Вера Минкина, Шәүкәт Биктимеров, Шаһсәнәм Әсфәндиярова, щепкинчылар, чордашларым, яшьрәкләрдән Шамил Бариев, Илдус Әхмәтҗанов, Зөлфирә Зарипова һәм башка күп кенә артистларыбыз бар. Аларның һәркайсының иҗаты турында уйланылган, әйтелергә тиешле сүзләрем бар. Яшьрәк чакта күп нәрсәне аңламыйсың, гомер узган саен әйтеләсе сүзләр дә күбәя, вакытында кирәкле ярдәмемне күрсәтә алмаганга үкенечләр дә арта бара. Менә хәзер дә күңелемне һаман тырнап әчеттереп торган бер нәрсә бар. Театрларның К. Тинчурин фестиваленә Әлмәт театры Мар Байҗиевның Дамирә Кузаева куйган «Назлап юатыр идем» спектаклен алып килде. Дамирә

Дания Гимранова. 2009 г.
Дания Гыйманова. 2009 ел

үзе килә алмады, миңа хат юллаган: «Дания апа, зинһар, фикереңне язып сал, минем өчен бу бик мөһим», – дигән. Ниндидер сәбәпләр аркасында хат язарга өлгермәдем – озак та үтмәде Дамирәбез тормыш белән фаҗигале төстә хушлашты. Ә мин үземә аклану таба алмыйм. Вакытында җылы кулымны сузсам, бәлки, фаҗига дә булмый калыр иде, дим. Беләм, аңлыйм: аны коткара да алмас идем. Ләкин мин вакытында кирәкле ярдәмемне күрсәтә алмадым. Менә шулай соңармаска иде...

Дания Гыйманова. Күк капусы ачылды // Мәдәни җомга. – 1997. – 31 окт.

ДУСЛАР ҖЫЕЛГАН ҖИРДӘ

Тәслимә Низами

Күптән түгел Актерлар йортында театр белгече, тәнкыйтьче Дания Гыймрановaның 60 еллык юбилеена багышланган кичә узды. Аны гомерлек якын дуслары – театр артистлары, галимнәр һәм туганнары, җыелып, җылы итеп котладылар. Шуларның кайберләренә, аның турында фикер әйтүләрен үтенеп, «Дания апа сезнең турыда күп язды, ә сез аның хакында ниләр уйлыйсыз?» – дип мөрәҗәгать иттем. Менә аларның фикерләре.

Фирдәвес Әхтәмова, Татарстанның халык артисты:

– 1956 елда без: Ринат Таҗи, Равил Шәрәфи, Наил Дунаев, Нәҗибә Ихсани, Әзһәр Шакир, Гөлсем Исәнгулова, Клара Газизова, Иркә Сакаева, Дания, мин башкалар белән бергәләп Мәскәү Кече театры каршындагы театр училищесына имтиханнар биреп йөрдек. Әмма Данияне «буең кечкенә, үс әле бераз» дип алмадылар. Бер елдан күрәбез: ул безнең Трифоновкадагы тулай торакта яши башлады. ГИТИСның кеше ышанмаслык конкурсын узып, театр белгечлегенә укырга кергән. Без аны шул вакыттан ук яхшы беләбез, яратабыз. Ә инде Даниянең рецензияләре басыла башлагач («Котырган акчалар»га язган беренче рецензиясе әлегә кадәр исемдә), ул миңа яңа яктан ачылды. Карап торырга гади генә күренгән Даниябезне гаҗәп күп мәгълүматлы, үз фикерен, үз сүзен кистереп әйтә ала торган тәнкыйтьче буларак белдек.

Ул тормышны ярата. Гайбәт сөйләми, кешеләрне аңлый, үз итә белә, кайгыңны уртаклашырга әзер тора. Минем Маратым белән нык дус иде алар. Хатын-кыз буларак ул мөлаем, ягымлы һәм бәхетле. Ире Рөстәм Габәшинең «Казан» журналында басылган «Бәхетле кеше таныклыгы» дигән мәкаләсендә бу ярылып ята. Кемнең ире хатыны турында шулай җылы итеп, яратып язганы бар – күрелмәгән хәл. Бәхет димичә нәрсә дисең инде моны?!

Нәҗибә Ихсани, Россиянең атказанган, Татарстанның халык артисты:

– Тәнкыйтьче – җаваплы эш. Тәнкыйть кәсепкә әверелә икән, моннан да начар нәрсә булуы мөмкин түгел. Бары тик йөрәктән чыккан гына йөрәккә барып җитә, диләр бит. Дания сүзен җайлап кына, безнең иңнәргә канат куярга тырышып әйтә. Искиткеч кешелекле, олы йөрәкле ханым. Тәнкыйтьче профессиясе үзенең асылы белән күбрәк ир заты өчен хас. Хатын-кыз өчен гаять авыр, тынгысыз эш ул. Кичләрен театрга йөрү – бер нәрсә, әле бит гаилә, өй бар, аның мәшәкатьләре дә хатын-кыз өстендә. Дания исә бездән аерылмый, безнең белән яши. Шунысы әһәмиятле: чорның бөтен авырлыкларына карамастан, аның үткер каләм көче белән соңгы вакытта күпме зыялыларыбызның исемнәре кырыс һәм көенечле сынаулар аша халкыбызга яңадан кайтты. Алар арасында чын мәгънәсендә затлы нәселләр бар, Габәшиләр нәселе дә шундыйлардан дип әйтер идем мин. Инде килеп Рөстәм белән Даниянең кызлары Айгөлнең «Габәши» имзасы белән матбугатта басылган театр турындагы мәкаләләре бездә зур кызыксыну уята икән, бу үзе үк матур фал түгелме соң?! Бу бит зыялы нәселнең затлы тамырлары дигән сүз.

Наилә Гәрәева, Татарстанның халык артисты, Г. Тукай исемендәге Дәүләт бүләге лауреаты:

– Артистка белән театр тәнкыйтьчесе арасында риясыз дуслык була аламы соң? Күрәсең, була. Безнең дуслыкка чирек гасырдан артык, бу – сирәк очрый торган күренеш. Ниләр генә кичерелмәде бу гомер эчендә – әллә никадәр рольләр уйналды, канатланып югарыга мендек, иҗади бушлык көннәрен дә татыдык, никадәр югалтулар, никадәр мавыгулар. Ниһаять, балаларыбыз үсеп җитеп, укырга керделәр, укуларын тәмамлап, эшкә урнаштылар, башлы-күзле булдылар, үзебез дәү әниләргә әвереләдек, инде хәзер оныкларыбыз өчен янабыз-көябез, бар да уртак булды – сөенечләре дә, көенечләре дә. Шул дуслыгыбыз дәверендә Дания минем артист икәнлегемне беркайчан да онытмады, шуның өчен һәрчак олылый белде. Тәнкыйтьләү бервакытта да аның үзмаксаты түгел. Ул театр тормышында башкалар күрә алмаган уңай якларны, үсешне күрә ала, һәр нәрсәгә киң мәгънә бирә, берьяклы гына фикер йөртми. Барысын да үз күңеле аша үткәрә, нәтиҗә ясый белә.

Ә мин – Даниянең капма-каршысы. Күбрәк тискәре якларны күрәм. Шуңа күрә безнең арада еш кына бәхәс тә куба. Аңа карап, дуслыгыбызга зыян килми. Менә бер генә мисал: ул Минзәлә, Әлмәт, Тинчурин театрларының эшен, минемчә, артык нык мактый сыман тоела. «Аларның эш шартлары сезнеке кебек түгел, күп вакыт юк-бар нәрсәдән дә чын сәхнә әсәре тудыралар алар», – ди. Һәм читтәге артистларыбызның тырышлыкларын яклый башлый. Аның кешелеклеге барлык нәрсәләрдән дә өстен. Шуңа күрәдерме, мәкаләләрен тәмле ризык ашагандай, рәхәтләнеп укыйм. Безнең гаиләдә Даниянең үз урыны бар. Улым Фәрит әле икенче сыйныфта гына укый иде, Дания минем турыда «Казан утлары» журналында мәкалә язды. Шунда ул Фәрит турында да, бәлки, ул безнең татар театрының матур киләчәгедер дип язган иде. Шулай булып чыкты да. Аңа алдан тоемлау, сиземләү хисе хас. Аның янында кешеләр һәрвакыт үзләрен иркен хис итәләр, тарсынмыйлар. Ярдәм кулын сузарга әзер тора ул, Фәрит Мәскәүдә укыган вакытта да шулай булды. Хәзер дә шулай. Фәритнең диплом спектакле «Бичура»га тирән анализ ясап беренче бәяләмәне ул язды. Улымның иңнәренә канат куйдылармыни. Фәритнең этисе артист, режиссер Рифкать Бикчәнтәй турында язган мәкаләсе дә иң шәпләрдән иде.

С подругами – актрисами Наилей Гаряевой и Фирдаус Ахтямовой
Дуслар – Наилә Гәрәева һәм Фирдәвес Әхтәмова белән

С будущим главным режиссером театра им. Г. Камала – Фаридом Бикчантаевым

Г. Камал исем. театрның булачак баш режиссеры Фәрит Бикчәнтәев белән

Ренат Еникиев, композитор, Россиянең һәм Татарстанның атказанган сәнгать эшлеклесе, Г. Тукай исемендәге Дәүләт бүләге лауреаты:

– Дания белән бер-беребезне яшьтән беләбез. Үзара хөрмәт белән гомер кичерәбез. Сәнгать агачының ике тармагыдай: мин – композитор, ул – театр белгече. Әмма минем өчен Дания – берничек тә укымыйча калырга ярамаган авторым да. Ул – үткен каләм остасы. Мәгълүм булганча, сәнгать әһелләре – нәзберек кешеләр. Менә шулар турында нечкә итеп, зур зәвык белән яза ала ул. Күңелләрдә рәнҗү хисе калдырмыйча, үз фикерен әйтү ягыннан Әмирхан ага Еникине хәтерләтә.

Халиф Курбатов, филология фәннәре докторы:

– Театр ул – шигърият, шигъриятнең дә, мин әйтер идем, гаҗәеп бер югары чагылышы. Әмма театр спектакльләре, аның режиссеры һәм артистлары турында язу җиңел эш түгел, аны бары тик бу төр сәнгатьне яхшы белгән, тирән аңлаган кеше генә яза ала. Дания ханым, – театр белгече буларак, бу эшнең зур остасы. Ул үзенең мәкаләләре белән театр халкына да, тамашага йөрүчеләргә дә рухи азык, күңел күтәренкелеге бүләк итә.

Туфан Миңнуллин, драматург:

– Ходай Тәгалә Данияне тәнкыйтьче итеп яратмаган. Чөнки ул җитешсезлек эзләүгә караганда театрда да, тормышта да матур якларны гына күрә белә. Хәлемнән килсә, мин аңа педагогик белем биреп, балалар йорты директоры итеп куяр идем. Шулкадәр мәрхәмәтле, кешелекле бит ул. Әмма бу әле Дания тәнкыйтьче буларак начар дигән сүз түгел. Бездән – язучылардан этлек, җитешсезлек кенә эзләүче каләм иясе тәнкыйтьче була алмый. Чөнки тәнкыйтьче артистларны ярата белергә тиеш. Әниләр балаларын яраткан кебек – үзе өйрәтә, ачуланып та ала. Дания нәкъ менә шундый. Шунысы бик куанычлы: тәнкыйтьче буларак, Даниядәге кайбер җитешмәгән сыйфатларны кызы Айгөл (шулай ук театр белгече, тәнкыйтьче) тулыландыра. Аның язганнарын һәрвакыт укып барам, бик яратам.

Низами Тәслимә. Дуслар җыелган җирдә: Ф. Әхмәтов, Н. Ихсани, Т. Миңнуллин һәм башкаларның фикер-бәяләмәләре // Шәһри Казан. – 1997. – 19 дек.

ПРОЩАНИЕ С ЭПОХОЙ
(с сокращениями)

Нияз Игламов

Среди многих радостных событий – юбилеев, премьер, образовательных мероприятий – театральный мир запомнит вторую половину 2014 года чередой уходов из жизни ведущих театроведов, театральных критиков, историков театра. Людей, сделавших для развития театра в Казани и Республике Татарстан так много, что невозможно даже бегло рассказать обо всей их многогранной деятельности в короткой журнальной статье. По-хорошему, о каждом из них нужно делать отдельный материал, каждый достоин как научного изучения творчества, так и общественной дискуссии. Но это потом. Должно пройти время, затянуться раны, надо свыкнуться с мыслью, что произошла смена поколений, что бремя ответственности ложится отныне на иные плечи. И не здесь рассуждать о надежности этих плеч. Де факто старшее поколение республиканской театрально-критической мысли представлено сегодня лишь Ильтани Иляловой и Юлдуз Исанбет пожелаем им сил и здоровья! Каждого, о ком пойдет речь ниже, я знал лично и долго. Так долго, как может позволить себе цепкая детская память. Ребенком я часто бывал в театрах, водил отец, я помню их как его коллег. Затем пришла пора, и я сам стал работать с ними. Мне трудно вычленить собственную жизнь из контекста времени. Поэтому прошу читателя простить мне личное отношение к теме.

* * *

В ночь с 28 на 29 октября ушла из жизни Дания Ахатовна Гимранова. Я помню ее совсем еще молодой женщиной, помню ее мужа, замечательного татарского историка и археолога Рустема Габяши. Все мы помним и знаем эту фамилию. Их отец, Султан – Дания Ахатовна всегда так, по-татарски относилась к семье мужа – автор первой татарской оперы. Их дочь, Айгуль, одна из самых талантливых современных театральных критиков, не дают забыть. И, надеюсь, не дадут.

Признаюсь в постыдном. В пылу молодости я весьма снисходительно относился к Дание Ахатовне. Когда мы стали вместе выезжать на обсуждения спектаклей в театры республики, мне часто казалось, что она уже «не тянет», путается в именах и событиях, говорит не то и не о том. Понабравшись опыта, я понял, как трудно удержать в памяти имена и века, роли и спектакли, главное и второстепенное. А она могла. Умела. Она любила театр и театральных людей, а они платили ей взаимностью.

Помню первый приезд в Казань ведущего российского театроведа, шекспироведа с мировым именем, Алексея Вадимовича Бартошевича. Я встречал его на вокзале. Первый вопрос бытовой – где завтракаем? Второй – «Как там Даня?» Какая Даня? «Дания Гимранова! Мы же учились вместе!» Отвечаю, ну вот чего-то там… «Нияз, вы не понимаете, это же была легенда курса. Она приехала, не зная, кто такой Щепкин, а уезжала одной из лучших выпускниц ГИТИСа». Мне сделалось стыдно. Как мало мы знаем о тех, кто не держит подбородок параллельно полу, кто вообще лишен тщеславия, зато вдосталь, хвала

Всевышнему, наделен любовью к театру и его людям.

Это заслуга Гимрановой, что написана и как написана монография о Шамукове! Книга о Болгарской! А ее материнская, несравнимая ни с чем любовь к театрам малых городов республики! Книга о Мензелинском театре, книга об альметьевцах! Куча статей и научных работ! И скромность, лютая скромность. Не защитила диссертации, потому что возвышенно думала – недостойна. Собирала материалы, копила знания, влюбила в театр дочь…

Мы обсуждали вместе, наверное, не менее полусотни спектаклей. По-разному мы относились к понятиям «традиции» и «новаторства», всяко она обсуждала спектакли. Выветриваются детали, остается главное – она всегда была неизменно добра. Лучше похвалить, если не уверен, чем ругать – таков был ее несложный и стойкий жизненный и профессиональный принцип. В простоте – мудрость. Гимранова как никто была мудра.

Она была славная, заслуженный деятель искусств Татарстана, Дания Ахатовна Гимранова, она была не деланая, но истинная скромница. Чуралась своих заслуг, знала все про всех, не различала личное – жизненное и общественное – театральное. Всецело отдавалась горю общих утрат, а свои проблемы и горести не делила ни с кем. Она ушла, и осиротел татарский театр. Лишившись разом тепла материнской любви.

* * *

Таким – в горечи утрат – стал для театральной критики Татарстана уходящий год культуры. Мы многое теряем, забывая наших современников и коллег. В спешке повседневной жизненной суеты, в попытке остановить мгновения вечности проходит наша жизнь. Всем ушедшим Господь отмерил полной мерой, но наполнится она нашей памятью. Мне их не хватает, этих стариков, с их принципиальностью и добротой, с их придирчивостью и мудростью. Осиротев, становишься старше, но от этого и горше. Ибо не менее важно и нужно ценить и любить живых. А театр-то жив! И во многом это заслуга тех, с кем мы простились в 2014 году…

Игламов Нияз. Прощание с эпохой // Сәхнә. – 2014. – № 12. – С. 10–13

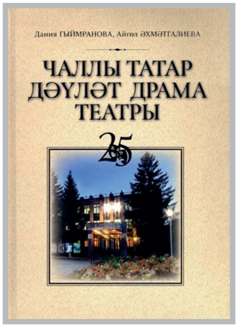

СПИСОК ТРУДОВ Д. А. ГИМРАНОВОЙ

Монографии:

Гыймранова Д.Ә. Гөлсем Болгарская / Д.Ә. Гыймранова. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1981. – 153 б.

Гыймранова Д.Ә. Габдулла Шамуков / Д.Ә. Гыймранова. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1985. – 140 б.

Гыймранова Д.Ә. Сабир Өметбаев исемендәге Минзәлә татар дәүләт драма театры / Д.Ә. Гыймранова. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2007. – 279 б.

Дания Гыймранова, Әнисә Таһирова, Фәридә Исмәгыйлева, Розалия Мөхәммәтҗанова. Әлмәт татар дәүләт драма театры. – Казан: Фолиант, 2014. – 304 б.

Дания Гыймранова, Айгөл Әхмәтгалиева. Чаллы татар дәүләт драма театры: 25 еллык иҗат эшчәнлегенә багышланган җыентык. – Воронеж: МС, 2015. – 376 б., и.

Главы в коллективных монографиях:

Д.Гыймранова, Х.Гобәйдуллин. Мәскәү эшче һәм республика дәүләт күчмә театрлары // Татар совет театры: (Очерклар) / Редкол.: Б. Гыйззәт, И.Илялова, Һ.Мәхмүтов, А.Әхмәдуллин; СССР ФА. КФ. Г. Ибраһимов исем. ТӘТИ. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1975. – Б. 298–332.

Галия Булатова // Народные артисты: Очерки. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1980. – С. 67–72.

Гульсум Болгарская // Народные артисты: Очерки. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1980. – С. 123–128.

Галия Нигматуллина // Народные артисты: Очерки. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1980. – С. 266–269.

Закия Туишева // Народные артисты: Очерки. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1980. – С. 318–321.

Фатых Шарафиев // Народные артисты: Очерки. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1980. – С. 370–372.

Сценическая жизнь Альметьевска // Әлмәт. Альметьевск. – Казань: Идел-Пресс, 2003. – С. 518–530.

Почетная гражданка Альметьевска – Закия Туишева // Әлмәт. Альметьевск. – Казань: Идел-Пресс, 2003. – С. 663–665.

«Ну, ничек?» // Марсель Сәлимҗанов. – Казан: Магариф, 2004. – Б. 314–315.

Бай иҗат мирасы калдырган әдип // Аяз Гыйләҗев: истәлекләр. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2006. – Б. 234–238.

Халык җырчысы // Халык җырчысы: җырчы Зифа Басыйрова тур. истәлекләр / «Сальмушев» иҗат берләшмәсе; [төз. Р. Сальмушев]. – Казан: Школа, 2007.

Сара, дисәк, күңелләрне моң сара... // Сара Садыйкова. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2007. – Б. 100–103.

Театрның шифалы һавасы // Празат Исәнбәт. Сәхнәгә багышланган гомер. Грани призвания. – Изд-во «Kazan – Казань», 2007. – Б. 84–87.

Оясында ни күрсә, очканында шул булыр // Рәшидә Җиһаншина. Очерклар, хатирә-истәлекләр. – Казан, 2007. – Б. 129–136.

Сәхнәбезнең йөзек кашы // Сәнгать гөлен кырау алмый. – Казан: «Дом печати» нәшр., 2008. – Б. 45–46. (Вера Минкина).

Габдулла Кариев «Артист» // Татарский государственный театр имени Галиаскара Камала. Сто лет. В двух томах. Первый том. Спектакли. – Казань: Заман – Татар. кн. изд-во, 2009. – Б. 56–57.

Габдулла Кариев «Артист» // Татарский государственный театр имени Галиаскара Камала. Сто лет. В двух томах. Первый том. Спектакли. – Казань: Заман – Татар. кн. изд-во, 2009. – С. 58–59.

Александр Островский «Яшенле яңгыр» // Татарский государственный театр имени Галиаскара Камала. Сто лет. В двух томах. Первый том. Спектакли. – Казань: Заман – Татар. кн. изд-во, 2009. – Б. 60–64.

Александр Островский «Гроза» // Татарский государственный театр имени Галиаскара Камала. Сто лет. В двух томах. Первый том. Спектакли. – Казань: Заман – Татар. кн. изд-во, 2009. – С. 65.

Мирхәйдәр Фәйзи «Галиябану» // Татарский государственный театр имени Галиаскара Камала. Сто лет. В двух томах. Первый том. Спектакли. – Казань: Заман – Татар. кн. изд-во, 2009. – Б. 92–95.

Мирхайдар Файзи «Галиябану» // Татарский государственный театр имени Галиаскара Камала. Сто лет. В двух томах. Первый том. Спектакли. – Казань: Заман – Татар. кн. изд-во, 2009. – С. 96–99.

Мирхәйдәр Фәйзи «Асылъяр» // Татарский государственный театр имени Галиаскара Камала. Сто лет. В двух томах. Первый том. Спектакли. – Казань: Заман – Татар. кн. изд-во, 2009. – Б. 126–130.

Мирхайдар Файзи «Возлюбленная» // Татарский государственный театр имени Галиаскара Камала. Сто лет. В двух томах. Первый том. Спектакли. – Казань: Заман – Татар. кн. изд-во, 2009. – С. 130.

Мирхәйдәр Фәйзи «Ак калфак» // Татарский государственный театр имени Галиаскара Камала. Сто лет. В двух томах. Первый том. Спектакли. – Казань: Заман – Татар. кн. изд-во, 2009. – Б. 148–150.

Мирхайдар Файзи «Белый калфак» // Татарский государственный театр имени Галиаскара Камала. Сто лет. В двух томах. Первый том. Спектакли. – Казань: Заман – Татар. кн. изд-во, 2009. – С. 151–152.

Нәкый Исәнбәт «Рәйхан» // Татарский государственный театр имени Галиаскара Камала. Сто лет. В двух томах. Первый том. Спектакли. – Казань: Заман – Татар. кн. изд-во, 2009. – Б. 272– 273.

Наки Исанбет «Райхан» // Татарский государственный театр имени Галиаскара Камала. Сто лет. В двух томах. Первый том. Спектакли. – Казань: Заман – Татар. кн. изд-во, 2009. – С. 274.

Нәкый Исәнбәт «Зифа» // Татарский государственный театр имени Галиаскара Камала. Сто лет. В двух томах. Первый том. Спектакли. – Казань: Заман – Татар. кн. изд-во, 2009. – Б. 282–283.

Наки Исанбет «Зифа» // Татарский государственный театр имени Галиаскара Камала. Сто лет. В двух томах. Первый том. Спектакли. – Казань: Заман – Татар. кн. изд-во, 2009. – С. 284–285.

Нәкый Исәнбәт «Муса Җәлил» // Татарский государственный театр имени Галиаскара Камала. Сто лет. В двух томах. Первый том. Спектакли. – Казань: Заман – Татар. кн. изд-во, 2009. – Б. 288–289.

Наки Исанбет «Муса Джалиль» // Татарский государственный театр имени Галиаскара Камала. Сто лет. В двух томах. Первый том. Спектакли. – Казань: Заман – Татар. кн. изд-во, 2009. – С. 290.

Галимҗан Ибраһимов, Хәким Сәлимҗанов «Татар хатыныниләр күрми» // Татарский государственный театр имени Галиаскара Камала. Сто лет. В двух томах. Первый том. Спектакли. – Казань: Заман – Татар. кн. изд-во, 2009. – Б. 295–297.

Галимджан Ибрагимов, Хаким Салимжанов «Судьба татарки» // Татарский государственный театр имени Галиаскара Камала. Сто лет. В двух томах. Первый том. Спектакли. – Казань: Заман – Татар. кн. изд-во, 2009. – С. 298–300.

Аяз Гыйләҗев «Көзге ачы җилләрдә» // Татарский государственный театр имени Галиаскара Камала. Сто лет. В двух томах. Первый том. Спектакли. – Казань: Заман – Татар. кн. изд-во, 2009. – Б. 301–302.

Аяз Гилязов «Осенние ветры» // Татарский государственный театр имени Галиаскара Камала. Сто лет. В двух томах. Первый том. Спектакли. – Казань: Заман – Татар. кн. изд-во, 2009. – С. 302.

Рабит Батулла «Өчәү юлга чыктык» // Татарский государственный театр имени Галиаскара Камала. Сто лет. В двух томах. Первый том. Спектакли. – Казань: Заман – Татар. кн. изд-во, 2009. – Б. 366–367.

Рабит Батулла «Трое вышли в путь» // Татарский государственный театр имени Галиаскара Камала. Сто лет. В двух томах. Первый том. Спектакли. – Казань: Заман – Татар. кн. изд-во, 2009. – С. 368.

Гариф Ахунов «Чикләвек төше» // Татарский государственный театр имени Галиаскара Камала. Сто лет. В двух томах. Первый том. Спектакли. – Казань: Заман – Татар. кн. изд-во, 2009. – Б. 374–375.

Гариф Ахунов «Ядро ореха» // Татарский государственный театр имени Галиаскара Камала. Сто лет. В двух томах. Первый том. Спектакли. – Казань: Заман – Татар. кн. изд-во, 2009. – С. 376.

Илдар Юзеев «Улыбыз өйләнә, без аерылышабыз» // Татарский государственный театр имени Галиаскара Камала. Сто лет. В двух томах. Первый том. Спектакли. – Казань: Заман – Татар. кн. изд-во, 2009. – Б. 408–409.

Ильдар Юзеев «Сын женится, мы разводимся» // Татарский государственный театр имени Галиаскара Камала. Сто лет. В двух томах. Первый том. Спектакли. – Казань: Заман – Татар. кн. изд-во, 2009. – С. 410.

Максим Горький, Празат Исәнбәт «Һаваларда йолдыз» // Татарский государственный театр имени Галиаскара Камала. Сто лет. В двух томах. Первый том. Спектакли. – Казань: Заман – Татар. кн. изд-во, 2009. – Б. 421–422.

Максим Горький, Празат Исанбет «Как звезды в небе» // Татарский государственный театр имени Галиаскара Камала. Сто лет. В двух томах. Первый том. Спектакли. – Казань: Заман – Татар. кн. изд-во, 2009. – С. 423.

Флорид Бүләков «Әбиләргә ни җитми» // Татарский государственный театр имени Галиаскара Камала. Сто лет. В двух томах. Первый том. Спектакли. – Казань: Заман – Татар. кн. изд-во, 2009. – Б. 457–458.

Флорид Буляков «Выходили бабки замуж» // Татарский государственный театр имени Галиаскара Камала. Сто лет. В двух томах. Первый том. Спектакли. – Казань: Заман – Татар. кн. изд-во, 2009. – С. 459.

С. Өметбаев исемендәге Минзәлә татар дәүләт драма театры / Мензелинский государственный татарский драматический театр имени Сабира Амутбаева// Татарский государственный театр имени Галиаскара Камала. Сто лет. В двух томах. Второй том. – Казань: Заман – Татар. кн. изд-во, 2009. – С. 314–319.

Яр Чаллы татар дәүләт драма театры / Набережночелнинский государственный татарский драматический театр // Татарский государственный театр имени Галиаскара Камала. Сто лет. В двух томах. Второй том. – Казань: Заман – Татар. кн. изд-во, 2009. – С. 320–323.

Түбән Кама татар дәүләт драма театры / Нижнекамский татарский драматический театр // Татарский государственный театр имени Галиаскара Камала. Сто лет. В двух томах. Второй том. – Казань: Заман – Татар. кн. изд-во, 2009. – С. 324–326.

Туймазы дәүләт татар драма театры / Туймазинский государственный татарский драматический театр // Татарский государственный театр имени Галиаскара Камала. Сто лет. В двух томах. Второй том. – Казань: Заман – Татар. кн. изд-во, 2009. – С. 334–336.

Мәскәү дәүләт үзәк татар эшче театры /Московский государственный центральный татарский рабочий театр // Татарский государственный театр имени Галиаскара Камала. Сто лет. В двух томах. Второй том. – Казань: Заман – Татар. кн. изд-во, 2009. – С. 337–338.

Җырчы, артистка, халык кызы // Зифа Басыйрова. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2011. – Б. 299–302.

Бакчаның алмалы чагы // Ринат Таҗетдинов: хатирәләр, әңгәмәләр, уйланулар / [авт.-төз. Ю. Сафиуллин]. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2011. – Б. 251– 259.

Дунай такыясы // Язмышым – театр. – Казан: Паравита, 2012. – Б. 153–161.

Гыймранова Д.Ә. Ирек – илнең солтаны // Ирек Баһманов. Әлмәндәр улы. – Казан: Заман, 2013. – Б. 52–57.

Сәхнә йолдызы // Наилә Гәрәева. Язмышыма рәхмәт / [төз. Люция Хәбибуллина]. – Казан : Заман, 2015. – Б. 178–188.

Аның иҗаты агымсу кебек // Гомерем агышлары. – Казан, 2016. – Б. 121–122. (Дания Нуруллина).

Игелек кылу аның җан таләбе иде // Балкыш. Шамил Закировка бер дога / истәлекләр [автор һәм төзүче мөхәррир Зиннур Хөснияр]. – Казан: Ак барс, 2017. – Б. 140–145.

Могҗиза көткәндә... // Рәфкать Бикчәнтәев: истәлекләр [автор-төзүчесе Ю.Г. Сафиуллин]. – Казан: Ак Бүре, 2018. – Б. 101–107.

Статьи в научных сборниках:

Драматургия братских республик на татарской сцене // Взаимовлияние и взаимообогащение культур народов СССР; (Материалы второй научной конференции. – Казань, октябрь 1981 г.) / Редкол.: Я.Г. Абдуллин, К.Т. Гизатов, З.И. Гильманов и др.; АН СССР, КФ. – Казань, 1983. – С. 237–242.

На сцене – героика // Татарский театр: (Новаторские искания татарского советского театра). [Сборник статей] / Редкол.: Ф.Н. Гиззатуллин, И.И. Илялова, Х.К. Махмутов; АН СССР. КФ. – Казань, 1981. – С. 42–64.

Работа режиссера над современной пьесой // Тезисы докладов итоговой научной сессии за 1972 год / Ред.: Х.Р. Курбатов, Ф.В. Ахметова, Ю.И. Смыков; АН СССР. КФ. ИЯЛИ им. Г. Ибрагимова. – Казань, 1973. – С. 93–95.

Режиссура Х.Уразикова // Тезисы докладов итоговой научной сессии за 1970 г. / Ред.: Г.Х. Ахунзянов, Ю.И. Смыков; АН СССР. ИЯЛИ им. Г.Ибрагимова. – Казань, 1971. – С. 65–67.

Современное прочтение классики // Сцена и время: [Сборник статей] / Редкол.: Г.С. Мухамедова, Ф.Н. Гиззатуллин, И.И. Илялова, Х.К. Махмутов; АН СССР. КФ. – Казань, 1982. – (Вып. данные: 1983). – С. 76–91.

Карим Тинчурин – актер // Традиции и новаторство в творчестве Карима Тинчурина: [Сб. ст.] / АН СССР, Казан. науч. центр; [сост. Х.К. Махмутов]. – Казань: ИЯЛИ, 1990. – С. 34–41.

Актерское искусство в дореволюционном татарском театре // Языки, духовная культура и история тюрков: традиции и современность. Труды международной конференции (9–13 июнь 1992, г. Казань): в 3-х томах. – Т. 2. – М.: ИНСАН, 1997. – С. 42–45.

Альметьевский театр // Из истории Альметьевского региона. – Казань, 1999. – С. 286–308.

Проза Г. Ибрагимова на сцене ТГАТ им. Г. Камала // Галимҗан Ибраһимов һәм хәзерге заман. – Казан: Фикер, 2003. – Б. 133–138.

Мөхәммәт Хәмзин – фидакарьлек үрнәге // Гуманитарные науки: поиски и достижения. – Казань: Фикер, 2004. – С. 43–48.

Йөгерек сәләткә ия артист// Гуманитарные науки: поиски и достижения. – Казань: Фикер, 2004. – С. 508–513.

Кәрим Тинчурин: актерлык осталыгы // Карим Тинчурин и татарское искусство. Материалы Всероссийской научно-практической конференции. – Казань, 2007. – С. 56–61.

Сахибджамал Гиззатуллина-Волжская – первая татарская актриса // Культура XX века и татарский театр. Материалы международной научно-практической конференции. – Казань, 2007. – С. 190–193.

Башкорт сәхнәсендә Габдулла Тукай образы // Материалы конференции «Наследие Габдуллы Тукая в контексте национальных культур». – Казань, 2011. – С. 286–288.

Статьи в журналах:

Юлның дәвамы һәм зур хыяллар // Казан утлары. – 1965. – № 1. – Б. 132–134. (Зәкия Туишева).

Чаллы халык театры // Азат хатын. – 1965. – № 12. – Б. 14.

Сәхнә индивидуальлеге // Казан утлары. – 1966. – № 3. – Б. 104–109.

Вера Минкина //Азат хатын. – 1966. – № . 5. – Б. 14–15.

Безнең театрга килегез! // Азат хатын – 1967. – № 5. – Б. 17. (Казанның Совет р-ны Мәдәният йорты каршындагы татар халык театры турында).

Тынгысыз кеше // Казан утлары. – 1970. – № 10. – Б. 162–169. (Габдулла Шамуков).

Иҗат шатлыгы // Азат хатын. –1971. – № 10. – Б. 15. (Флера Хәмитова).

Гөлсем Болгарская // Казан утлары. – 1971. – № 11. – Б. 187–188.

Үз моңы, үз тавышы белән // Казан утлары. – 1972. – № 10. – Б. 137–144. (Наилә Гәрәева).

Минзәлә театрында // Азат хатын. – 1976. – № 1. – Б. 18–19.

Картаймас иҗат // Казан утлары. – 1982. – № 1. – Б. 183–186. (Габдулла Шамуков).

Фәнни төгәллек, шигъри хисчәнлелек // Мирас. – 1993. – № 7 (20). – Б. 30–33.

Тирән кичерешләр аша // Татарстан. – 1999. – 28 дек. (Венера Нигъмәтуллина).

Ак давылның Акчарлагы // Таһир – Зөһрә. – 2001. – № 1 (57) (Наилә Гәрәева).

Күңел диңгезендә йөзүче // Сәхнә. – 2002. – № 3. – Б. 13. (Рафик Таһиров).

Непоседы с осенью в душе // Казань. – 2002. – № 3–4. – С. 44–48.

Театры Закамья // Казань. – 2002. – № 3–4. – С. 149–160.

Асыл зат // Сәхнә. – 2002. – № 5. – Б. 12–13. (Сәхибҗамал Гыйзәтуллина-Волжская тууына 110 ел).

Җан авазы күзләреннән чагыла // Сәхнә. – 2002. – № 5. – Б. 3–7. (Гөлшәһидә Сәлахова).
Бәхетле кеше (Камил Вәлиев) // Сәхнә. – 2002. – № 6. – Б. 23.
Театр түрен балкытырдай сәләт // Сәхнә. – 2002. – № 8. – Б. 4–5.
Комедия... Әллә комедия генә түгелме?.. // Сәхнә. – 2002. –№ 8. – Б. 12–13.
Чишмә башы саекмаса иде // Сәхнә. – 2002. – № 10. – Б. 4–5.
Йөрәкне соң кая куясың?! // Сөембикә. – 2002. – № 10. – Б. 34–36. (Рәшидә Зиһаншина).
Театр елъязмачысы // Мирас. – 2002. – № 10. – Б. 45–50 (Азат Әхмәдуллин).
«Яшеннәрне учка җыеп алдым» // Сәхнә. – 2002. – № 11. – Б. 8–9. (Зөлфирә Зарипова).
Спектакль – симфония // Сәхнә. – 2002. – № 12. – Б. 6–7. («Кара чикмән»).
Театрга гашыйк булыгыз! // Казан утлары. – 2003. – № 2. – Б. 124–129.
Фаил Ибраһимов // Сәхнә. – 2003. – № 2.
Булат Бәдриев // Сәхнә. – 2003. – № 3.
Рөстәм Галиев // Сәхнә. – 2003. – № 4.
Ихлас Ихсани // Таһир – Зөһрә. – 2003. – № 4–6.
Түгәрәк дөнья уртасында // Казан утлары. – 2003. – № 9. – Б. 175–182.
Ай юлы буйлап... // Сөембикә. – 2003. – № 12. – Б. 14–15. (Роза Салихова).
Театр рыцаре // Сәхнә. – 2004. – № 1. (Н. Сафин).
Кама аръягы театрларында... беренче коймак. Театр фестивале уңаеннан әйтелгән кайбер фикерләр // Сәхнә. – 2004. – № 2.
Сак-Сок авазы // Сәхнә. – 2004. – № 1. – Б. 8–9.
Алга барганнарга тик табыла табылса. Әлмәт драма театрына 60 яшь// Сәхнә. – 2004. – № 5.
Сәхнәбез каһарманнары // Казан утлары. – 2006. – № 2. – Б. 153–161.
Халык җанын халыкчанлык сафлады (Минзәлә театрына – 70 ел) // Сәхнә. – 2006. – № 7–8. – Б. 4–6.
Кешеләрнең үзе шикелле үк // Сәхнә. – 2007. – № 3. – Б. 9.
Фоат – күңел, йөрәк дигән сүз // Сәхнә. – 2008. – № 5–6. – Б. 14–16.
Рухи байлыкны саклап (Д. Салиховка 50 яшь уңаеннан) // Мәйдан. – 2008. – № 9. – Б. 52–54.
Чаллыда кабынган Чулпан // Сөембикә. – 2009. – № 2. – Б. 13–16.
Сәхнә – илһам мәйданы // Казан утлары. – 2009. – № 6. – Б. 131– 156.
Яр Чаллы театры (Чаллы татар дәүләт драма театрына 20 ел) // Мәйдан. – 2010. – № 12 . – Б. 106–126; 2011. – № 1. – Б. 96–119.
Эзе шул ук, юлы яңа // Сәхнә. – 2011. – № 11. – Б. 6–9. (Сабир Өметбаев исем. Минзәлә дәүләт драма театры тур.).
Әлмәт төбәгендә татар театры: 1940–1970 еллар // Чын мирас. – 2013. – № 9. – Б. 104–111.

Статьи в газетах:

Киләчәге өметле // Соц. Татарстан. – 1962. – 21 авг.
Котырган акчалар // Соц. Татарстан. – 1962. – 24 окт. («Бешеные деньги» А. Островский).
«Шундый мәхәббәт»: К.С. Станиславский исемендәге театр гастрольләре // Соц. Татарстан. – 1963. – 31 июль. («Такая любовь». П. Когоут).
Дуслык һәм мәхәббәт // Татарстан яшьләре. – 1963. –5 окт. («Дуслык һәм мәхәббәт» – «Дружба и любовь» Ш. Шаһгали).
Роль ничек сайлана? // Татарстан яшьләре. – 1963. – 17 авг.
Тынгысыз йөрәк // Татарстан яшьләре. – 1964. –11 гыйнв. («Беспокойное сердце». А. Алешин).
Әкият дөньясында // Соц. Татарстан. – 1964. – 15 гыйнв. («Азат». Т. Миңнуллин).
Гыймранова Д., Ильясов Д. Уңыш телибез сезгә, дуслар! // Соц. Татарстан. – 1964. – 10 май.
Олы талант // Соц. Татарстан. –1965. – 7 февр. (Марсель Сәлимҗанов).

Иҗади үсеш юлында // Соц. Татарстан. – 1965. – 27 март. (Казанның Совет р-ны Мәдәният йорты каршындагы татар халык театры турында).

Кеше гади булырга тиеш // Соц. Татарстан. – 1965. – 11 июнь. (Хәдичә Букеева).

Әйбәт яңгыраш // Татарстан яшьләре. – 1965. – 26 июнь. («Ташкыннар» – «Потоки» Т. Гыйззәт).

«Яланаяклы кыз» // Соц. Татарстан. – 1965. – 29 июнь. («Яланаяклы кыз» – «Босоногая девушка». А. Гыйләҗев).

Сәхнә йолдызлары: [Чаллы татар халык театры сәхнәсендә К. Тинчуринның «Зәңгәр шәл» пьесасы] // Татарстан яшьләре. – 1965. – 22 июль. (Чаллы татар халык театры турында).

Канатлар ныгый // Соц. Татарстан. – 1965. – 8 авг. (Азнакай татар халык театры турында).

Театр һәм яшь көчләр // Соц. Татарстан. – 1965. – 17 сент.

Радио – сәнгать ул // Соц. Татарстан. – 1965. – 25 окт.

Чаллы халык театры // Азат хатын. – 1965. – № 12. – Б. 14.

Олы талант // Соц. Татарстан. –1966. – 22 март. (Фатыйма Ильская).

Дин сөременә каршы // Соц. Татарстан. – 1966. – 17 июль. («Магомет». Вольтер).

Сәхнәгә гашыйк // Соц. Татарстан. – 1967. –11 гыйнв. (Гәүһәр Камалова).

Два образа // Сов. Татария. –1967. –1 февр. (Габдулла Шамуков).

Кеше мәхәббәттә дә көчле булсын // Соц. Татарстан. – 1967. – 26 март. («Красавица моя Асель». Ч. Айтматов).

Гыймранова Д., Каримов Р. Җитди темага – җитди игътибар // Соц. Татарстан. – 1967. – 15 июнь. («Тайны, преданные земле». А. Гилязов).

Кабат очрашу // Соц. Татарстан. – 1968. – 31 гыйнв.

Матур эз // Соц. Татарстан. – 1968. – 28 июнь. («В воскресенье утром ягоды собирала». О. Кобылянская).

«Соңгы корбан» // Соц. Татарстан. – 1968. – 17 окт. («Последняя жертва». А. Островский).

Молодость художника: К 75-летию Х.И. Уразикова // Сов. Татария. – 1969. – 22 янв. (Хусаин Уразиков).

Иҗади дуслык җимеше // Соц. Татарстан. – 1969. – 2 апр. («Айдын». Дж. Джаббарлы).

Сәхнә ветераны // Соц. Татарстан. – 1969. – 20 апрель. (Каюм Бариев).

Всего три роли // Сов. Татария. –1969. – 27 июня.

Сәхнәдә – кешеләр язмышы // Соц. Татарстан. – 1969 . – 6 июль. («Умырзая чәчәкләре» – «Цветы подснежника». Ю. Әминов).

Театр утлары кабынганда // Соц. Татарстан. – 1969. – 10 окт.

«Глубокие корни» // Сов. Татария. – 1969. – 25 нояб. («Тирән тамырлар» – «Глубокие корни». Инсценировка романа Г. Ибрагимова).

Прежде всего актер: К 60-летию Г. Шамукова // Сов. Татария. – 1970. – 1 февр. (Габдулла Шамуков).

Бай күңел: РСФСРның халык артисты Г. Шамуковка 60 яшь // Татарстан яшьләре. – 1970. – 5 февр. (Габдулла Шамуков).

«Козы-Көрпеш һәм Баян-Сылу» // Соц. Татарстан. – 1970. – 15 июль. («Козы-Көрпеш һәм Баян-Сылу» – «Козы-Корпеш и Баян-Слу». Г. Мусрепов).

Яңартылган «Зәңгәр шәл» // Соц. Татарстан. – 1970. – 5 авг. («Зәңгәр шәл». К. Тинчурин).

Щедрый талант // Сов. Татария. – 1971. – 9 янв. (Ибрагим Гафуров).

Шигъри йөрәкле артист // Соц. Татарстан. – 1971. – 9 гыйнв. (Ибраһим Гафуров).

Иң хөрмәтлеләр // Соц. Татарстан. – 1971. – 30 июнь.

Гимранова Д. «Не беспокойся, мама!» // Сов. Татария. – 1972. – 21 янв. («Не беспокойся, мама!». Н. Думбадзе).

«Юләр кыз» // Соц. Татарстан. –1972. – 23 апр. («Дурочка». Лопе де Вега).

Улыбка – это тоже важно // Сов. Татария. – 1972. – 23 апр. («Диләфрүзгә дүрт кияү» – «Четыре жениха Дилярфруз». Т. Миннуллин).

Большое в будничном // Сов. Татария. – 1972. – 27 мая.

Дыхание веков // Сов. Татария. – 1972. – 18 июня. («Каракыпчак Кобланды». М. Ауэзов).

«Башмагым» // Соц. Татарстан. – 1972. – 2 июль. («Башмагым». Т. Гиззат).
Правда и поэзия жизни // Сов. Татария. – 1972. – 13 дек. («Наркас». И. Юмагулов).
«Мәхәббәтең чын булса» // Соц. Татарстан. – 1973. – 1 февр. («Мәхәббәтең чын булса» – «Если любовь настоящая». Х. Вахит).
Современное лицо театра // Сов. Татария. – 1973. – 4 марта.
Сәхнәдә – Фидаи Гафаров // Соц. Татарстан. – 1973. – 4 май. (Гафаров Фидаи).
В общем – успешно: [К итогам сезона театра] // Сов. Татария. – 1973. – 20 мая.
На сцене – татарская классика // Сов. Татария. – 1973. – 19 июня.
«Җырланмаган җыр» // Соц. Татарстан. – 1973. – 23 июнь. («Неспетая песня». М. Карим).
Актерский поиск: Мензелинский драматический театр в Казани // Сов. Татария. – 1973. – 30 сент.
Сәхнә шатлыклары // Соц. Татарстан. – 1973. – 26 окт. (Нәҗибә Ихсанова).
Точность прицела // Сов. Татария. – 1973. – 18 ноября. («Чикләвек төше» – «Ядро ореха». Г. Ахунов).
Театр и драматург // Сов. Татария. –1973. – 31 дек.
Суровая правда // Сов. Татария. – 1974. – 3 февр.
Громко и смело // Сов. Татария. – 1974. – 24 апр. («Кол Гали» Н. Фаттах).
Убедительный голос театра // Сов. Татария. – 1975. – 9 авг.
Һәрвакыт хәрәкәттә // Соц. Татарстан. 1975. – 28 сент. (Марсель Сәлимҗанов).
Почерк режиссера // Сов. Татария. – 1976. – 21 апр. (Равил Тумашев).
Уфалылар сүзе // Соц. Татарстан. –1976. – 18 июль. (Уфада гастрольдә).
«Аналар көтәләр улларын» // Соц. Татарстан. – 1976. –24 июль.
С любовью к человеку // Сов. Татария. – 1976. – 25 июля.
Грани таланта: К 70-летию ТГАТ им. Г. Камала // Сов. Татария. –1976. – 20 ноября. (Габдулла Шамуков).
Поэзия женской души: К 70-летию ТГАТ им. Г. Камала // Сов. Татария. – 1976. – 9 дек. (Шахсанем Асфандиярова).
Тормышчан образлар // Соц. Татарстан. – 1976. –10 дек.
Правда артиста: К 70-летию ТГАТ им. Г. Камала // Сов. Татария. – 1976. –18 дек. (Шаукат Биктимеров).
Накопление традиций: [О режиссуре татарского театра] // Сов. Татария. – 1976. – 22 дек.
Героини Гюлли Мубаряковой // Сов. Татария. – 1977. – 29 июня. (Гюлли Мубарякова).
В творческом поиске: К гастролям Альметьевеского драматического театра // Сов. Татария. – 1977. – 13 июля.
И удачи, и просчеты // Сов. Татария. – 1978. – 27 авг.
«Язлар моңы» // Соц. Татарстан. – 1978. – 29 авг. («Солдатская вдова». Н. Анкилов).
Халык артисткасы // Соц. Татарстан 1978. – 10 сент. (Вера Минкина).
Быть на земле человеком // Сов. Татария. – 1978. – 3 дек. («Әни килде». Ш. Хусаинов).
Направление поиска // Сов. Татария. – 1979. – 1 апр.
Плодотворное сотрудничество // Сов. Татария. – 1979. – 15 апр. («Ай булмаса, йолдыз бар» – «Если нет Луны, есть звезды». Т. Миннуллин).
Не без просчетов // Сов. Татария. – 1980. – 9 марта. («Качаклар» – «Беглецы». Н. Исанбет).
Поэзию нужно беречь // Сов. Татария. – 1980. – 13 апр. («Кайтыр идем» – «Вернулся бы». Р. Хамид).
Шигъри кыллар // Соц. Татарстан. – 1980. –11 май.
Халык артисткасы // Соц. Татарстан 1980. – 21 июнь. (Сабира Майканова).
Эзләнүләр аша – үсешкә // Соц. Татарстан. – 1980. – 16 июль.
Созвучно сердцу зрителя: Заметки о спектаклях Альметьевского драматического театра // Сов. Татария. – 1980. – 20 июля.
На одном дыхании // Сов. Татария. – 1980. – 26 дек. («Жених и невеста». М. Байджиев).
Күңел байлыгы // Соц. Татарстан. – 1981. –18 апр.
Ответственность – качество обязательное // Веч. Казань. – 1981. – 6 авг. (Фатых Кульбарисов).

Проза геройлары сәхнәгә менә // Соц. Татарстан. –1981. – 9 авг. («Ардуан батыр». Г. Ахунов әсәреннән инсценировка).

Чужой беды не бывает // Сов. Татария. – 1982. – 25 апр. («Деньги для Марии». В. Распутин).

До новых встреч, Танчулпан // Веч. Казань. – 1982. – 28 июля. (Танчулпан Бабичева).

Конец «Каменного гнезда» // Сов. Татария. – 1982. – 29 июля.

Кутәрелештә // Соц. Татарстан. –1982. – 30 июль.

На основе общей идейности // Сов. Татария. – 1982. – 12 дек.

Почерк ясный, чистый // Веч. Казань. – 1983. – 4 марта. (Празат Исанбет).

Намуска хыянәт гафу ителми // Соц. Татарстан. – 1985. – 2 окт. («Умырзая» – «Подснежник». В. Сәйфуллин).

Узы братства // Сов. Татария. – 1985. – 27 окт. (рец. на «Межнациональные связи татарского театра» И. Иляловой).

Сердце, отданное сцене: Корифеи татарского театра // Веч. Казань. –1986. –18 июля.

Сәхнәгә гашыйк // Соц. Татарстан. – 1986. – 1 апр. (Шаһсәнәм Әсфәндиярова).

«И яна йөрәгем» // Соц. Татарстан. – 1986. – 22 апр. («И яна ла йөрәгем» – «Горит мое сердце». Ш. Шаһгали).

Дулкынландырырлык язмышлар // Соц. Татарстан. – 1986 . – 2 авг.

О мастере татарской сцены // Веч. Казань. – 1986. – 9 дек. (рецензия на книгу «Хусаин Уразиков» М.Г. Арсланова).

Көлдерә дә, уйлата да // Соц. Татарстан. – 1988. – 2 апр. (Р. Шәрәфиевкә 50 яшь).

Язмышка тугрылык // Соц. Татарстан. – 1989. – 11 апр. (Хәлил Мәхмүтов).

Ее главная роль // Веч. Казань. – 1990. – 20 янв. (Фирдаус Ахтямова).

Сәхнәбезнең бер йолдызы // Соц. Татарстан. – 1990. – 26 гыйнв. (Асия Галиева).

Спасибо, «Бичура»! // Веч. Казань. – 1990. – 27 март.

Сәхнә йолдызы // Соц. Татарстан. – 1990. – 9 дек. (Наилә Гәрәева).

Сәхнә остасы // Шәһри Казан. – 1992. – 21 апр. (Равил Шәрәфи).

Собирающий мгновенья // Известия Татарстана. – 1992. – 23 июля. (Асгар Шакиров).

Продолжение следует... // Известия Татарстана. – 1992. – 8 окт. (Ринат Тазетдинов).

Дитя мира // Известия Татарстана. – 1992. – 3 нояб. (Фирдаус Ахтямова).

Когда праздник превращается в работу (заметки члена жюри) // Известия Татарстана. – 1992. – 29 дек.

«Нур» возрождается вновь // Независимость. – 1993. – № 7 (9).

«Хушыгыз» йомгаклау аккорды // Ватаным Татарстан. – 1993. – 28 окт.

Перечитывая заново // Известия Татарстана. – 1993. – 5 нояб. (60-летие театра им. К. Тинчурина).

Бикә апа – театр бикәсе // Ватаным Татарстан. – 1994. – 7 гыйнв. (Бикә Шакирова).

Феномен Уразикова // Известия Татарстана. – 1994. – 25 янв.

В ожидании чуда // Известия Татарстана. – 1994. – 23 февр. (Р. Бикчантаев).

Габдулла Кариев – бөек актер // Татар иле. – 1996. – № 23.

Тау мәге // Мәдәни җомга. – 1996. – 20 февр. (Нәҗибә Ихсани).

Хислеләрне хислеләр ярата // Ватаным Татарстан. – 1996. – 20 гыйнв. (Наил Әюпов).

Уңышлары алда да булсын // Әллүки. – 1997. – 11 апр. (Ә. Шакиров).

Үзебез сайлаган язмыш // Шәһри Казан. – 1997. – 13 июнь. (Ф. Хәмитова).

Өметбайлар үр менә // Мәдәни җомга. – 1997. – 8 авг.

Театрның йөзек кашы // Ватаным Татарстан. – 1998. – 21 гыйнв.

Җыр булып // Ватаным Татарстан. – 1998. – 20 февр. (Нәҗибә Ихсани).

Бәхетле язмышлы артист // Мәгърифәт. – 1998. – 21 март. (Рауза Хәйретдинова).

Аны кем танымас? // Шәһри Казан. – 1998. – 25 апр. (Равил Шәрәфи).

Гыймранова Д., Игламов Р. Күркәм эшнең күркәм нәтиҗәсе // Мәдәни җомга. – 1998. – 17 июль. (Татар пьесасы конкурсы).

Бакчаның алмалы чагы // Мәдәни җомга. – 1998. – 28 авг. (Ринат Таҗетдинов).
Сәхнәбезнен йөзек кашы // Мәдәни җомга. – 1998. – 18 сент. (Вера Минкина).
Он пришел, чтобы отдать театру душу // Республика Татарстан. – 1999. – 26 февр. (Р. Бикчантаев).
Тискәре чорның уңай каһарманы // Мәдәни җомга. – 1999. – 19 март.
Саф күңел // Ватаным Татарстан. – 1999. – 21 июль. (Ф. Әхтәмовага 60 яшь).
Яратсам – туя алмыйм, сагынсам – түзә алмыйм... // Заман. – 1999. – 23 июль. (Ф. Әхтәмова).
Яраткан артисткабыз кая? // Заман. – 1999. – 30 июль. (Флера Хәмит).
Тагын мәхәббәт турында // Татарстан яшьләре. – 1999. – 7 окт. (Гафур Каюмов).
Ут алабыз зәңгәр экраннан // Шәһри Казан. – 1999. – 3 дек.
Тирән кичерешләр аша // Татарстан. – 1999. – 28 дек.
Аныңн өчен Сәхнә кыйбла иде... // Мәдәни җомга. – 1999. – 31 дек. (Габдулла Шамуков).
Сәхнәбезнен моңсу ир-шаһбазы // Мәдәни җомга. – 2000. –18 февр. (Ә. Шакиров).
Сихерче // Ватаным Татарстан. – 2000. – 23 июнь (Минзәлә театрының «Сихерче» спектакле).
Бөркет – кыяда, артист сәхнәдә булырга тиеш // Мәдәни җомга. – 2000. – 25 авг. (Фердинанд Фарсин).
Актер, режиссер, остаз // Мәдәни җомга. – 2000. – 27 окт. (Илдар Хәйруллин).
Алманиядә «Аң» труппасы // Заман. – 2000. – 3 нояб.
Яраттык без бу образларны // Ватаным Татарстан. – 2000. – 17 нояб. (Илдар Хәйруллин).
Ак розалар – уңыш билгесе // Мәдәни җомга. – 2000. – 24 нояб. (Наилә Гәрәева).
Ак давылның Акчарлагы // Таһир – Зөһрә. – 2001. – № 1 (57) (Наилә Гәрәева).
Ярсынмаса күкрәк яшьнәп күкрәп... // Мәдәни җомга. – 2001. – 19 гыйнв. (Фирдәвес Хәйруллина).
Топ рольләрдә уйнамаган актриса // Мәдәни җомга. – 2001. –30 март. (Гөлсем Камская).
Күңел күзе // Ватаным Татарстан. – 2001. – 7 апр. (Сания Исмәгыйлова).
Соңга калмасак иде... // Ватаным Татарстан. – 2001. – 13 апр. (Фәез Бәдриев).
Шигъри йөрәкле тәнкыйтьче // Ватаным Татарстан. – 2001. – 30 нояб. (Рәүф Игламов).
Әбүл // Мәдәни җомга. – 2002. –15 март. (Роберт Әбелмәмбетов).
Сәхибҗамал кабызган «Нур» // Мәдәни җомга. – 2002. – 7 июнь.
Иң шәп Кәҗә белән Сарык Чаллыда яши // Мәдәни җомга. – 2002. – 9 авг.
С куклами не расставайтесь (Набережночелнинский театр кукол) // Республика Татарстан. – 2002. – 30 авг.
Джакомадан – Сәхиләгәчә // Мәдәни җомга. – 2002. – 6 сент. (Зөләйха Хәкимҗанова).
Уенны да уйлап язу кирәк // Шәһри Казан. – 2002. – 13 сент. (драматурглар семинары).
Без белмәгән Тинчурин // Мәдәни җомга. – 2002. – 22 нояб.
Бай иҗат мирасы калдырган әдип // Шәһри Казан. – 2003. – 31 гыйнв.
«Сәхнә» журналы // Ватаным Татарстан. – 2003. – 13 февр.
Байронга гашыйк галимә // Мәдәни җомга. – 2003. –7 март. (Рауза Усманова).
Чын иҗат кешесе // Ватаным Татарстан. – 2003. – 14 март. (Фоат Зарипов).
И гомер агышлары... // Мәдәни җомга. – 2003. – 4 апр. (Илдар Хәйруллин).
Сугыш сурәтендә сагыш бар // Мәдәни җомга. – 2003. – 18 апр.
Театрда якты бер чор // Шәһри Казан. – 2003. – 25 апр.
Кара чикмән – мәгънәсез гомер // Татарстан яшьләре. – 2003. –31 май.
Бөек актер // Шәһри Казан. – 2003. – 20 июнь.
«Таныш моңнар»дан «Гашыйклар тавы»нача (Илдар Юзеев драматургиясенә бер караш) // Мәдәни җомга. – 2003. – 4 июль.
Титулсыз галим (Һ. Мәхмүтов) // Шәһри Казан. – 2003. – 11 июль.
Хыялый дөнья фәрештәсе // Шәһри Казан. – 2003. – 8 авг.
Ярсулы күңел // Шәһри Казан. – 2003. – 22 авг. (Ф. Хәйруллина).

Авыл юларында язылган тарих // Мәдәни җомга. – 2003. – 26 сент. (Колхоз-совхоз театры).
И гомер агышлары... // Мәдәни җомга. – 2003. –7 нояб. (Нәҗибә Ихсани).
Тарих сәхифәләре // Ватаным Татарстан. – 2003. – 7 нояб. (Кәрим Тинчурин театры).
Исполнение желаний // Республика Татарстан. – 2003. – 26 дек. (Исламия Махмутова).
Буыннар чылбырын тоташтыручы // Мәдәни җомга. – 2004. – 5 март (Венера Нигъмәтуллина).
И гомер агышлары... // Мәдәни җомга. – 2004. – 5 март. (Дания Нурлы).
Яшьнәп яшәр чаклары // Шәһри Казан. – 2004. – 19 март.
Халыкка дәрсе, гыйбрәттер театр // Мәдәни җомга. – 2004. –2 апр.
Ак сөю хатирәсе. Минзәлә театрының Г. Исхакыйның «Сөннәтче бабай» спектакленә рецензия // Мәдәни җомга. – 2004. – 1 1 июнь.
И гомер агышлары... (Юныс Сафиуллин) // Мәдәни җомга. – 2004. –16 июль.
Нурислам нигезе яки кызлар нигә елый? // Мәдәни җомга. – 2004. – 30 июль.
Әлмәтлеләр. Аның уенында халыкчан рух // Шәһри Казан. – 2004. – 3 дек.
Сәхнә түрен бизәүчеләр // Мәдәни җомга. – 2004. – 10 дек. (Әлмәт театры).
Сара дисәк, күңелләрне моң сара... // Мәдәни җомга. – 2005. – 4 март. (С. Садыкова).
Баш театрыбызның гаилә башлыгы // Мәдәни җомга. – 2005. – 11 март. (Шамил Закиров).
На сцену как в омут... // Республика Татарстан. – 2005. –5 апр.
И гомер агышлары... (Тәвәккәл йөрәкле Зәкия) // Мәдәни җомга. – 2005. – 8 апр.
70 яшьлек яшь театр (Минзәлә) // Науруз. – 2005. – № 2. – С. 3.
Актер йөрәгендәниләр бар?.. // Мәдәни җомга. – 2005. – 24 июнь. (Ф. Ситдыйков).
Тормышта да, сәхнәдә дә аналарча сөйде ул // Мәдәни җомга. – 2005. – 23 сент. (Люция Фарсина).
Язмышына язылган булгач... // Мәдәни җомга. – 2005. – 30 сент. («Парлы ялгызлар»).
Ерактагы йолдыз // Шәһри Казан. – 2005. – 28 окт. (Галия Булатова).
Ул безгә эти кебек // Ватаным Татарстан. – 2005. –18 нояб. (Рәис Галиев).
Могҗиза көткәндә // Шәһри Казан. – 2006. – 24 март. (Р. Бикчәнтәев).
Чынлык һәм ихтималлык арасы // Шәһри Казан. – 2006. – 31 март. («Туй күлмәге». М. Гыйләҗев, Әлмәт театры).
Казаннарда Әлмәт тә дан казана // Шәһри Казан. – 2006. –21 апр.
Театр сәхнәсе биеклеккә өнди // Мәдәни җомга. – 2006. – 14 июль.
Таң кызы // Ватаным Татарстан. – 2006. –29 сент. (Рәзилә Муллина).
Чаллы театрынын дүрт халәте // Мәдәни җомга. – 2006. – 20 окт.
Театрыбыз – гасыр юлдашы // Мәдәни җомга. – 2006. – 22 дек.
Ни белән үлчәнә гомер? // Ватаным Татарстан. – 2007. –12 гыйнв. (Ирек Баһманов).
Менә шундый безнең Ирек // Салават сүзе. – 2007. – февраль.
Сәхнә аны һаман сагына // Татар иле. – 2007. – Март. (Флера Хәмит).
Солтанатлы Солтан Габәши ядкәре // Мәдәни җомга. – 2007. – 16 март.
Көлүчендә – йөрәк тибеше (Режиссер П. Исәнбәтнең 80 еллыгына) // Шәһри Казан. – 2007. – 6 июль.
Габдрахман Мангушев // Шәһри Казан. – 2007. – 7 июль.
Җирсү турында баллада («Мөһаҗирләр» спектакленә рецензия) // Мәдәни җомга. – 2007. – 3 август.
Үзе зирәк, үзе шаян (М. Фәттаховка 70 яшь тулу уңаеннан) // Шәһри Казан. – 2007. – 17 август.
Сөйкемле сөякле Инсаф // Мәдәни җомга. – 2007. – 17 авг. (Инсаф Фәхретдинов).
Театр аның җан азыгы иде // Шәһри Казан. – 2007. – 14 сент. (Хәдичә Сәлимовага 100 яшь).
Бәхетле артист // Ватаным Татарстан. – 2007. –19 окт. (Рөстәм Муллин).
Театр елъязмачысы // Мәдәни җомга. – 2007. – 26 окт. (А. Әхмәдуллинга 75 яшь).
И гомер агышлары... // Мәдәни җомга. – 2007. – 9 нояб. (Камил Вәлиев).
Җиләкле алан кызы (Сәкинә Минхановага – 50 яшь) // Шәһри Казан. – 2008. – 2 февр.

Шәрәфле Шәрәфи // Мәдәни җомга. – 2008. – 4 апр. (Равил Шәрәфигә 70 яшь).
Сүзне олылау // Мәдәни җомга. – 2008. –11 апр. (Айрат Арслановка 80 яшь).
Театрда якты эз калды // Шәһри Казан. – 2008. – 6 июнь. (Ләлә Садыйкова).
Җиде елдан соң күрешү // Мәдәни җомга. –2008. –27 июнь. (Чаллы дәүләт драма театрының гастроле уңаеннан).
Сагынабыз сине (Аянычлы язмыш) // Шәһри Казан. – 2008. – 4 июль. (Дамира Кузаева).
Титулсыз олуг галим // Мәдәни җомга. – 2008. – 11июль. (Һәнүз Мәхмүтов).
Иҗатка багышланган гомер // Шәһри Казан. – 2008. –22 авг. (Фатыйх Шәрәфиев).
Театрыбызның Акъәбисе // Мәдәни җомга. – 2008. – 5 сент. (Вера Минкина).
Гадилеге белән сокландыра // Мәдәни җомга. – 2008. – 19 сент. (Мөнирә Шаһидуллина).
Актер да, драматург та // Шәһри Казан. – 2008. – 17 окт. (Данил Салихов).
Аның үз алымнары иде // Мәдәни җомга. – 2008. – 8 нояб. (С. Өметбаевка 100 яшь).
Энҗеләр бөртекләп җыела // Мәдәни җомга. – 2008. –12 дек. (Исламия Мәхмүтова).
И гомер агышлары... // Мәдәни җомга. – 2009. –29 май.(Венера Нигъмәтуллина).
Танылган артист // Ватаным Татарстан. – 2009. – 19 сент.
Син минем язмышны язгансың... // Ватаным Татарстан. – 2009. – 19 сент. (Булат Сәлахов).
Затлы спектакль // Шәһри Казан. – 2009. – 20 нояб.
Сәхнә турендә – азан моны // Мәдәни җомга. – 2009. – 11 дек. («Мулла» Т. Миңнуллин, Минзәлә театры).
Булганнан бар да була! // Шәһри Казан. – 2010. – 18 февр. (Ә. Шакиров).
Бурлаклар – без ул // Ватаным Татарстан. – 2010. – 6 апр.
Сөйкемле сөякләр // Шәһри Казан. – 2010 – 22 апр. (К. Тинчурин исем. Татар дәүләт драма һәм комедия театры артистлары Люция һәм Фердинанд Фарсиннар тур.).
Сугыш кичкән тынгысыз җан // Ватаным Татарстан. – 2010. – 25 май. (Зәкия Туишева).
Тургай җанына тиң түгел // Мәдәни җомга. – 2010 . – 8 окт.
Татарча «Тартюф» // Татарстан яшьләре. – 2010 . – 14 окт.
Ул үз дөньясының киңлеге белән бай // Шәһри Казан. – 2010 . – 10 дек.
Яшьли яуланган олпатлык // Мәдәни җомга. – 2010. –17 дек. (Н. Гәрәева).
Сөйкемле сөяк (Рамил Минханов) // Шәһри Казан. – 2011. –18 гыйнв.
Искечә яңа спектакль // Ватаным Татарстан. – 2011. – 30 март. (Әлмәт Татар дәүләт драма театрында беренче мәртәбә Мәдәният министрлыгы тарафыннан оештырылган «Тантана» конкурсында «Гашыйк Кәриб» спектакле «Ел вакыйгасы» дип табылды).
Мәйсәрәсе белән сәхнәне яктыртты // Шәһри Казан. – 2011. – 26 апр. (Флера Хәмитовага 75 яшь).
Минзәлә театры «Таҗие» // Ватаным Татарстан. – 2011. –24 май. (Хафиз Хамматуллин).
Баязит дөрес яшәгәнме? // Шәһри Казан. – 2011. – 24 май (Әлмәт дәүләт драма театры куйган Данил Салиховның «Баязит» спектакле тур.).
Театрлы төбәк туфрагыннан ул // Мәдәни җомга. – 2011. – 4 нояб. (Рәзилә Муллина).
Ул мәкерле дә, шаян да // Шәһри Казан. – 2011. – 13 дек. (Минзәлә Татар дәүләт драма театры артисты Хафиз Хамматуллин тур.).
Әлмәт театрының Миңнехановы // Мәдәни җомга. – 2012. –20 гыйнв.
Игелек кылу аның җан таләбе иде // Шәһри Казан. – 2011. – 3 апр. (Г. Камал исем. Татар дәүләт академия театры директоры Шамил Закиров).
Труженик с милосердной душой // Республика Татарстан. – 2011. – 6 апр. (40 дней со дня кончины Шамиля Закирова – директора Татар. академического театра им. Г. Камала).
Мәшһүр элгәрләр дәвамчысы // Мәдәни җомга. – 2012. – 25 май (Г. Камал исем. Татар дәүләт академия театрының баш режиссеры Фәрит Бикчәнтәев тур.).
Галилек дәрәҗәсендәге гадилек // Мәдәни җомга. – 2012 . – 6 июль (Шәүкәт Биктимеров).

Күңелләрдә мәңге сакланырсың // Шәһри Казан. – 2012. –17 июль. (Татарстанның халык артисты Фирдәвес Әхтәмова тур.).

Һәр уены – бер ачыш // Мәдәни җомга. 2012 . – 19 октябрь (Әлмәт Татар дәүләт драма театры артисты Рәфыйк Таһиров тур.).

Театр гаме // Мәдәни җомга. – 2013. –1 февр. (Минзәлә татар дәүләт драма театры директоры, Татарстанның атказанган мәдәният хезмәткәре Роберт Шәймәрданов).

Ул хәзер дә Галиябану кеби... // Мәдәни җомга. – 2013. –1 март. (Рауза Хәйретдинова).

Библиография:

Гыймранова Дания. Күк капусы ачылды // Мәдәни җомга. – 1997. – 31 окт.

Низами Тәслимә. Дуслар җыелган җирдә: Ф. Әхмәтов, Н. Ихсани, Т. Миңнуллин һәм башкаларның фикер-бәяләмәләре // Шәһри Казан. – 1997. – 19 дек.

Абдулкадыйрова Язилә. «Шатлыгың миңа күчә үзеңнән артып...» Рөстәм + Дания. Р. Габәши гаиләсе // Мин сине ничек яраттым. – Казан: «Ак Барс» нәшрият йорты» ҖЧҖ, 2004. – Б. 258–262.

Гимранова (Гыймранова) Дания Ахатовна // Татарская энциклопедия (ТЭ): [в 5 томах] / [гл. ред. М.Х. Хасанов]. – Казань: Институт татарской энциклопедии АН РТ, 2005. – Т. 2: Г – Й. – С. 117.

Гыймранова Дания. Тәнкыйть татлы булмаса да... // Татарстан хәбәрләре. – 2004. – 12–18 гыйнв.

Гыйниятуллина Чулпан. Тургайлар кебек сайрашып... // Мәгърифәт. – 2004. – 31 гыйнв.

Шәрәфетдинова Фәния. Бәхет төшенчәсе // Гаилә. – 2006. – № 2.

Гайнуллина Илсөяр. Нинди матур озын юлга чыктык… // Сөембикә, 2006. – № 7. – Б. 33–35.

Садә Госман. Җиле дә җилкендерә театрның // Шәһри Казан. – 2007. – 19 окт.

Гыймранова Дания. Тәнкыйтьче үз сүзен бик үлчәп әйтергә тиеш // Мәдәни җомга. – 2007. – 19 окт.

Минзәлә театры китаплы булды // Сәхнә. – 2008. – № 3–4. – Б. 9.

Фәизова Фәния. Театрларның әнисе // Ватаным Татарстан. – 2009. – 27 март.

Гыймранова Дания // Әдипләребез: биобиблиографик белешмәлек: [2 томда] / [төз. Рәис Даутов, Равил Рахмани]. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2009. – Б. 460.

Игламов Нияз. Прощание с эпохой // Сәхнә. – 2014. – № 12. – С. 10–13.

Арсланов М.Г. Гыймранова Дания Әхәт кызы // Габдулла Тукай. Энциклопедия [баш мөх. З.З. Рәмиев]. – Казан: Г. Ибраһимов исем. Тел, әдәбият һәм сәнгать институты, 2016. – Б. 221.

Награды

Почетная грамота Тат. обкома профсоюзов работников просвещения высшей школы и научных учреждений (1986).

Почетное звание «Заслуженный деятель искусств РТ (1997).

Медаль «В память 1000-летия Казани» (2005).

Премия им. Сабира Амутбаева (2008).

Премия им. Джамала Валиди (2009).

Премия им. Дамира Сиразиева (2010).

Родители: Сайфутдинова Галия Киямутдиновна
и Гимранов Ахат Абдурахманович

Әнисе Сәйфетдинова Галия Кыяметдин кызы
һәм әтисе Гыймранов Әхәт Габдрахман улы

Маленькая Дания с мамой

Нәни Дания әнисе белән

Дания Гимранова – пионерка
Дания Гыймранованың пионер еллары

С учительницей
Укытучысы белән

Дания с мамой
Дания әнисе белән

В старших классах
Югары сыйныфларда укыганда

С подругой
Дус кызы белән

С друзьями в школьные годы
Мәктәп елларында дуслары белән

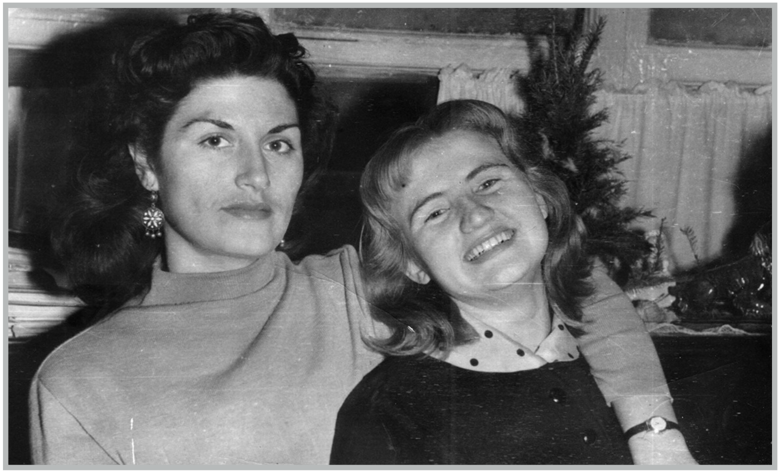

С однокурсницами. В годы учебы в Государственном институте театрального искусства им. А. В. Луначарского в Москве

Курсташ кызлар белән. Мәскәүдә А. В. Луначарский исем. Дәүләт театр сәнгате институтында укыганда

В годы учебы
в Государственном
институте театрального
искусства
им. А. В. Луначарского
в Москве

Мәскәүдә
А. В. Луначарский исем.
Дәүләт театр сәнгате
институтында
укыганда

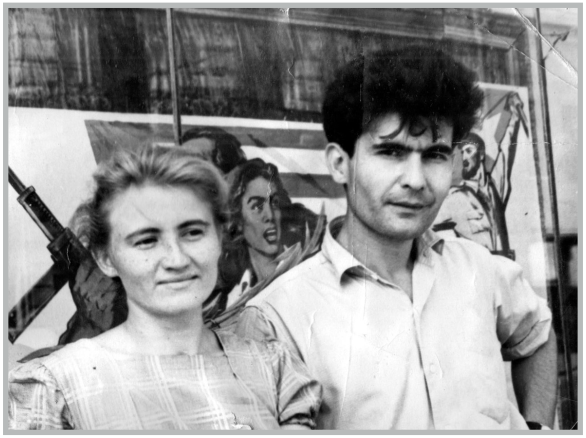

Первые годы работы в Институте.
На праздничной демонстрации

Институтта эшли башлаган еллар.
Бәйрәм демонстрациясендә

На праздничной демонстрации с коллегами.
Вторая слева – Дания Гимранова. 1970-е гг.

Коллегалары белән бәйрәм демонстрациясендә.
Сулдан икенче – Дания Гыймранова. 1970 еллар

Свадьба с Рустэмом Султановичем Габяшевым.
Рөстәм Солтан улы Габәшев белән туй көнендә

Свадьба. В окружении друзей
Туй көнендә дуслары белән

С коллегами. Сидят: Дания Гимранова, Гали Халит, Хуршида Алишева, Нур Гиззатуллин, Масгуда Гиззатуллина, Гульсина Мухамедова, Мухамед Гайнуллин.
Стоят: Раиса Имамова, Азат Ахмадуллин, ?, Ильдус Гиззатуллин, Адиба Сабирова, Хануз Махмутов, Раиса Субаева,?, Зида Садыкова, Масгут Гайнетдинов

Коллегалар белән. Утыралар: Дания Гыймранова, Гали Халит, Хөршидә Алишева, Нур Гыйззәтуллин, Мәсгудә Гыйззәтуллина, Гөлсинә Мөхәммәтова, Мөхәммәт Гайнуллин.
Басып торалар: Рәисә Имамова, Азат Әхмәдуллин, ?, Илдус Гыйззәтуллин, Әдибә Сабирова, Һәнүз Мәхмүтов, Рәисә Субаева,?, Зидә Садыйкова, Мәсгут Гайнетдинов

На праздничной демонстрации с коллегами. Слева направо: Рифат Сверигин, Хануз Махмутов, Дания Гимранова, Мугафа Мухамадеев, Раиса Субаева

Коллегалар белән бәйрәм демонстрациясендә. Сулдан уңга: Рифат Сверигин, Һәнүз Мәхмүтов, Дания Гыймранова, Мөгафә Мөхәммәдиев, Рәисә Субаева

С коллегами. Слева Дания Гимранова, справа Ильбарис Надиров

Коллегалар белән. Сулдан беренче Дания Гыймранова, уңнан беренче Илбарис Надиров

С коллегами. Стоят: Махмуд Нигмедзянов, Абрар Каримуллин, Флора Ахметова-Урманче, Талгат Галиуллин, Дания Гимранова, Фатых Урманчеев. Сидят: Хасан Губайдуллин, Галина Павлова, Хамит Ярми, Ильбарис Надыров, Халида Гатина. 1965 г.

Коллегалар белән. Басып торалар: Мәхмүт Нигъмәтҗанов, Әбрар Кәримуллин, Флора Әхмәтова-Урманче, Тәлгат Галиуллин, Дания Гыймранова, Фатыйх Урманчеев. Утыралар: Хәсән Гобәйдуллин, Галина Павлова, Хәмит Ярми, Илбарис Надиров, Халидә Гатина. 1965 ел

С коллегой и другом Ханузом Махмутовым
и его женой Салихой. 1970-е годы

Коллега һәм дусты Һәнүз Мәхмүтов
һәм аның хатыны Салиха белән.
1970 еллар

С коллегами. Гузель Валеева-Сулейманова, Гульсина Мухамедова, Адиба Сабирова, Гали Арсланов, Дания Гимранова, Хануз Махмутов. 1980-е годы

Коллегалар белән. Гүзәл Вәлиева-Сөләйманова, Гөлсинә Мөхәммәтова, Әдибә Сабирова, Гали Арсланов, Дания Гыймранова, Һәнүз Мәхмүтов. 1980 еллар

На праздничной демонстрации с коллегами

Коллегалары белән бәйрәм демонстрациясендә

С коллегами. Сидят: Дания Гимранова, Гульсина Мухамедова, Флера Гулова. Стоят: Чулпан Хазиева, Гали Арсланов, Дина Валеева, Хануз Махмутов, Наиля Альмеева. 1980-е годы

Коллегалары белән. Утыралар: Дания Гыймранова, Гөлсинә Мөхәммәтова, Флера Гулова. Басып торалар: Чулпан Хаҗиева, Гали Арсланов, Динә Вәлиева, Һәнүз Мәхмүтов, Наилә Әлмиева. 1980 еллар

Педагог – второе призвание. Работа вожатой в пионерском лагере. 1973 г.
Пионер лагеренда вожатый булып эшләгәндә. 1973 ел

С актрисой Московского драматического театра имени К. С. Станиславского Алефтиной Константиновой

К. С. Станиславский исем. Мәскәү драма театры актрисасы Алефтина Константинова белән

С Земфирой Гильмутдиновой в творческой командировке в городах Закамья

Земфира Гыйльметдинова белән Кама аръягы шәһәрләрендә иҗат командировкасы вакытында

После просмотра спектакля в Бугульминском театре.
Слева направо: Наиля Шарифуллина, Альфия Курбанова, директор театра Владислав Юдин, Ильтани Илялова, Рауза Султанова, Дания Гимранова. 2004 г.

Бөгелмә театрында спектакль караганнан соң.
Сулдан уңга: Наилә Шәрифуллина, Әлфия Корбанова, театр директоры Владислав Юдин, Ильтани Илялова, Рауза Солтанова, Дания Гыймранова. 2004 ел

Творческие командировки – будни театрального критика. Стоят: Дания Гимранова, Гафур Каюмов, Данил Салихов, Рауза Султанова, Ренат Тазетдинов, Ильфир Якупов. Сидят: Ильтани Илялова, Земфира Гильмутдинова, Алсу Валиуллина. Фестиваль Закамских театров, г. Альметьевск, 2005 г.

Иҗат командировкасында. Басып торалар: Дания Гыймранова, Гафур Каюмов, Данил Салихов, Рауза Солтанова, Ренат Таҗетдинов, Ильфир Якупов. Утыралар: Ильтани Илялова, Земфира Гыйльметдинова, Алсу Вәлиуллина. Кама аръягы театрлары фестивале, Әлмәт шәһәре, 2005 ел

Отдел театра и музыки ИЯЛИ им. Г. Ибрагимова. Слева направо: Айгуль Салихова, Дания Гимранова, Динара Фардеева, Гали Арсланов, Эльмира Каюмова, Алина Садирова, Эльмира Галимова. 2010 г.

Г. Ибраһимов исем. ТӘһСИнең театр һәм музыка бүлеге. Сулдан уңга: Айгөл Салихова, Дания Гыймранова, Динара Фәрдиева, Гали Арсланов, Эльмира Каюмова, Алина Садирова, Эльмира Галимова. 2010 ел

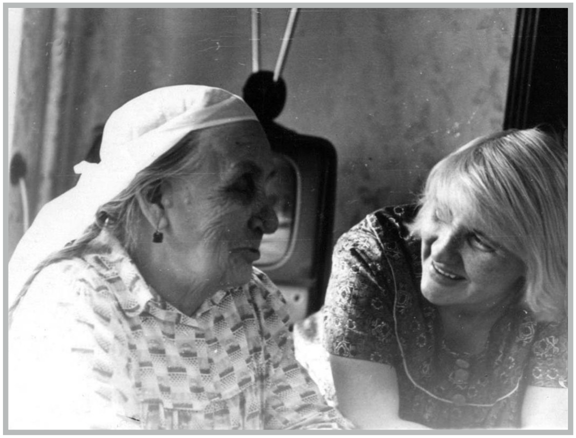

С любимой бабушкой.
1968 г.

Яраткан әбисе белән.
1968 ел

С дочкой.
1969 г.

Кызы белән.
1969 ел

С дочкой.
1971 г.

Кызы белән.
1971 ел

С мужем Рустэмом и дочерью Айгуль. 1985 г.

Ире Рөстәм һәм кызы Айгөл белән. 1985 ел

Первый внук Марат. С мамой, дочерью и внуком. 1990 г.
Әнисе, кызы һәм беренче оныгы Марат белән. 1990 ел

С мужем и внуком Рашидом. 2003 г.
Ире һәм оныгы Рәшит белән. 2003 ел

С внуками Маратом и Рашидом. 2004 г.
Оныклары Марат һәм Рәшит белән. 2004 ел

С молодым поколением. На свадьбе старшего внука Марата. 2011 г.
Яшь буын белән. Оныгы Маратның туй көне. 2011 ел

***Салихова Айгуль Рустэмовна (Габаши)** – ведущий научный сотрудник Центра искусствоведения Института языка, литературы и искусства им. Г. Ибрагимова Академии наук Республики Татарстан, кандидат филологических наук. Автор книг «Татарский театр в литературно-критическом наследии Габдрахмана Карама» (2003), «Особенности формирования и развития татарского сценического искусства» (2016), глав в коллективных монографиях: «Tatarstan-Torkia: madani baglanislar» (2004), «Татарский государственный театр имени Галиаскара Камала. Сто лет» (2009), «Tatar history and civilisation» (Istanbul, 2010), «История татар с древнейших времен в семи томах» (2013), «Татар дөньясы = Татарский мир» (2019), «Татарский государственный театр имени Галиаскара Камала. Сто десять лет» (2019), многочисленных статей и рецензий.*

Салихова Айгуль Рустэмовна

Искусствоведы Татарстана
Книга третья

ДАНИЯ АХАТОВНА ГИМРАНОВА (1937–2014): С ТЕАТРОМ ПО ЖИЗНИ

Корректор *А.А. Давлетова*
Компьютерная верстка *Н.Т. Абдуллиной*
Дизайн обложки *А.В. Булатова*

Подписано в печать 15.12.2022
Формат 84×90 1/16. Гарнитура «Cambria».
Бумага офсетная, печать офсетная
Усл.-печ. л. 4,2. Уч.-изд. л. 4. Тираж 200 экз. Заказ

Оригинал-макет подготовлен
в Институте языка, литературы и искусства им. Г. Ибрагимова АН РТ
420111, Казань, ул. К. Маркса, 12

Издательство Академии наук Республики Татарстан
420111, Казань, ул. Баумана, 20